

En ren og rettssikker idrett

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer:

Leveringsfrist:
26. april 2011

Til sammen 17 830 ord

06.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING OG TEMA</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>BEGREPER OG AVGRENSNING</u>	<u>3</u>
<u>3</u>	<u>IDRETTEEN I SAMFUNNET</u>	<u>6</u>
<u>4</u>	<u>IDRETTENS RETTSSYSTEM</u>	<u>9</u>
4.1	Introduksjon	9
4.2	Aktører	10
4.2.1	ADN og Den uavhengige påtalenemnda	10
4.2.2	WADA	10
4.2.3	CAS	11
4.2.4	Norske myndigheter	11
4.3	Domsorganene ved dopingsaker	13
4.4	Regelverk	14
4.4.1	NIFs lov	14
4.4.2	WADC	15
4.4.3	Straffeloven av 1902	15
4.4.4	Øvrig regelverk	15
<u>5</u>	<u>DOPINGKONTROLL OG SAKSGANG</u>	<u>16</u>
5.1	Innledning	16
5.2	Dopingkontroll	16
5.3	Saksgang	17
<u>6</u>	<u>RETTSSIKKERHETSGARANTIENE; ET UTVALG</u>	<u>19</u>
6.1	Innledning	19

6.2	Fri rettshjelp	20
6.2.1	Dagens ordning	20
6.2.2	Alternative tiltak	23
6.2.3	Rettshjelpsforsikring	24
6.2.4	Skattemessig fradrag – utgift til inntektserverv	25
6.3	Subjektivt straffbarhetsvilkår – objektivt ansvar	27
6.4	Bevisbyrde for ansvar – omvendt bevisbyrde	33
6.5	Saksbehandling – kompetanse hos saksutredere	36
6.5.1	Avgrensning	36
6.5.2	ADN	36
6.5.3	Den uavhengige påtalenemnda	38
6.6	Uavhengige domstoler	39
6.7	Ankeadgang	42
6.7.1	Ankesystemet	44
6.7.2	Tvungen voldgift?	45
6.7.3	Begrenset prøveadgang i norske domstoler	46
6.7.4	Forholdet CAS – nasjonale domstoler	48
6.8	Erstatning	49
<u>7</u>	<u>AVSLUTTENDE REFLEKSJON; AKTUELLE DISKUSJONER</u>	<u>52</u>
7.1	EMK – skal utøveren ha menneskerettighetene i behold?	52
7.1.1	Innledning	52
7.1.2	Kommer EMK til anvendelse?	52
7.1.3	EMK TP 7 art. 4 – dobbeltstraff	55
7.2	Endring av NIFs lov	56
7.2.1	Eksistensen av idrettens domssystem	57
7.2.2	Behov for endringer av systemet?	60
7.2.3	Endelig beslutning	61
<u>8</u>	<u>STYRKET RETTSSIKKERHET GIR EN RENERE IDRETT</u>	<u>63</u>
<u>9</u>	<u>LOVER OG FORARBEIDER</u>	<u>66</u>
II		

<u>10</u>	<u>DOMSREGISTER</u>	<u>68</u>
<u>11</u>	<u>KILDER</u>	<u>69</u>
	<u>FORKORTELSER</u>	<u>A</u>

1 INNLEDNING OG TEMA

”Rettferdighet er det etiske minimum”

Georg Jellinek

Å bli ilagt straff, irrettesettelse, sanksjon eller annen beføyelse for negativ opptreden, oppleves normalt som en belastning for den det angår. Prosessen frem til ileggelse av reaksjon, er gjerne omfattende, krenkende, kostbar og sår. For å ivareta den enkeltes krav på og behov for rettferdig behandling, og for å forebygge skade ved en slik prosess, legges det til grunn ulike rettssikkerhetsgarantier.

Mitt mål med oppgaven er å belyse nødvendigheten og viktigheten av rettssikkerhetsgarantier. Som sitatet viser er det noe som må tilstrebes, nettopp fordi det er en grunnleggende forutsetning. Dette gjør seg gjeldende på alle områder, hvor det finnes en form for doms- og disiplinærsystem.

Så vel i det alminnelige domsapparatet, som i ”særsystemer”, er tilstedeværelse og anvendelse av rettssikkerhetsgarantier mer eller mindre omfattende. Jeg mener idretten er et godt eksempel på en arena, hvor behovet for en forsvarlig og rettferdig prosess er prekært, og at dens praksis, på en god måte, viser hvordan garantiene etterleves.

Oppgavens problemstilling er:

”I hvilken grad ivaretar rettssikkerhetsgarantiene kravet til en rettferdig og forsvarlig behandling av dopingsaker i idretten?”

Emne for oppgaven er valgt ut fra faglig interesse for spørsmålet om rettssikkerhet, og et personlig engasjement i idretten. Jeg ønsker at oppgaven skal bidra til økt

bevisstgjøring om rettssikkerhetsgarantiene, slik at utøvere, ledere, dommere og andre involverte, jobber for en stadig utvikling og ivaretagelse av dem.

Det foreligger lite kildemateriale på oppgavens tema, noe som også har vært en motiverende faktor for valg av emne. Rettssikkerhet i idretten er et viktig problemområde, med behov for økt fokus og diskusjon. Hovedvekten av kilder er artikler og kronikker publisert i vitenskapelige tidsskrifter, aviser og artikkelsamlinger. Det er skrevet noen masteroppgaver om tilgrensende spørsmål, men så vidt meg bekjent, ingen som behandler rettssikkerhetsgarantier på en måte som de her fremstilles. Det er en begrenset krets av personer som arbeider med og viser engasjement for spørsmålet om rettssikkerhet i idretten, og da særlig behandling av dopingsaker. Kildematerialet gjenspeiler naturlig dette, ved at antall bidragsytere/forfattere er få.

Oppgaven innledes med en kontekstuell plassering av idretten i samfunnet. Videre redegjøres det for idrettens domsapparat, generelt og konkret i forhold til dopingsaker. I kapittel 6 er det foretatt et utvalg av rettssikkerhetsgarantier, som vil bli analysert og vurdert i forhold til kravet om en forsvarlig prosess. Avslutningsvis reises det aktuelle diskusjoner av mer generell og prinsipiell karakter.

Hva gjelder avgrensning i tid, har jeg valgt et 25 års perspektiv. Mange av drøftelsene gjelder imidlertid generelt, og trenger ikke settes inn i et tidsperspektiv.

Illustrasjonsmaterialet er for øvrig hentet fra denne perioden.

2 BEGREPER OG AVGRENSNING

Alle straffesaker i idretten behandles i idrettens eget domssystem, jf. Norges idrettsforbundslov (NIFs lov) § 11-1. Oppgaven er avgrenset til dopingsaker.

Avgrensingen er foretatt ut fra et ønske om å sette mer fokus på et område hvor det finnes lite litteratur, og som får lite oppmerksomhet utover konkrete saker. I tillegg har sakenes alvorlighetsgrad, mediepresset og prosessens kompleksitet, vært avgjørende for valg av avgrensning. Videre mener jeg det også er viktig å fokusere på en sunn og ren idrett, noe en rettferdig og forsvarlig rettergang kan bidra til å oppnå.

Kravet til en rettssikker behandling gjelder for alle som kan bli pådømt i idrettens organer. Oppgavens drøftelser og illustrasjonsmateriale er imidlertid foretatt med *toppidretten* for øye, da konsekvensene for denne gruppen av utøvere gjerne blir mer omfattende med tanke på økonomi, utøvelse av arbeid, publisitet, negativ omtale og stigmatisering.

Utvalget av rettssikkerhetsgarantier i kapittel 6 er foretatt ut fra et forsøk på å belyse flest mulig sider av prosessen. Det er garantier som angår forhold ved utøveren selv, økonomi, saksbehandling, etterprøvbarhet og kompensasjon. Dette er viktige forhold, hvor kravet til forsvarlig praktisering av rettssikkerhetsgarantiene må settes høyt.

Begrepet ”rettssikkerhet” er allerede brukt en rekke ganger. Ordet er ikke entydig og det kan vanskelig oppstilles en klar og avgrenset definisjon. Kjernen i begrepet er knyttet til at enkeltindividet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra de ledende organers side, samtidig som det skal være mulig å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser.¹ Bedre rettssikkerhet oppnås ved bruk av så vel materielle og prosessuelle regler. Regler som er gitt i den hensikt å bidra til å styrke individenes rettssikkerhet, kalles ”rettssikkerhetsgarantier”. Det legges her til grunn en

¹ Dalseide m.fl (2009) pkt. 7.1

vid definisjon av begrepet. En snevrere anvendelse av ordet, da kun om prosessuelle regler, finnes brukt i andre sammenhenger.

”Doping” assosieres gjerne utelukkende med bruk av ulovlig, prestasjonsfremmende stoff. Den idrettslige definisjonen og anvendelse av begrepet er imidlertid videre. I idretten betyr ”doping”, jf. NIFs lov § 12-2:

- Tilstedeværelse av forbudt stoff i dopingprøve
- Bruk av stoffer og metoder på dopinglista
- Unnlate å møte til pålagt kontroll, nekte å avgi dopingprøve eller annen unndragelse fra kontroll
- Bryte krav til utøverinformasjon/tilgjengelighet
- Forfalske, forbytte eller ødelegge dopingprøve, avgi falsk forklaring eller gi uriktige eller villedende opplysninger
- Besitte stoff eller metode forbudt på dopinglista
- Tilvirke, innføre, utføre, selge, distribuere, erverve, sende eller overdra stoffer eller metoder på dopinglista
- Foreskrive eller gi et forbudt stoff eller metode
- Bryte ilagt utelukkelse

Hvilke stoffer og metoder som til enhver tid er forbudt, fremgår av WADAs² internasjonale dopingliste. Listen oppdateres kontinuerlig, med virkning fra 1. januar hvert år. Antidoping Norge³ har i tillegg utarbeidet en oversikt over legemidler som selges på markedet, og som inneholder stoffer oppført på dopinglisten. Listen skal gjøre det enklere for utøverne å påse at de ikke benytter ulovlige preparater.

For utøvere som konkurrerer på et særlig høyt nivå, kan det være gitt spesielle regler i forbindelse med antidopingarbeidet. Utøverne føres opp på såkalt ”prioritert liste”, og har blant annet strengere krav til å gi utøverinformasjon. Dette vil først og fremst gjelde utøvere på A-landslag, utøvere som deltar i OL, og tidligere dopingtatte. ”Prioritert

² Om World Anti-Doping Agency, se pkt. 4.2.2

³ Om Antidoping Norge, se pkt. 4.2.1

utøverliste” kan utarbeides både av (inter)nasjonale (sær)forbund og i forbindelse med konkurranser og arrangementer.

Hittil i oppgaven er det brukt flere skjønnsomme ord og uttrykk, for å beskrive ulike forhold. Begrep som ”rettferdig”, ”forsvarlig” og ”tilstrekkelig” kan vanskelig gis et klart definert innhold, men enhver vil ha en viss formening om hva de innebærer. Det vil ikke bli gitt en definisjon av ordene, men de forsøkes brukt på en måte, hvor betydningen vil fremgå av den totale sammenhengen.

3 IDRETTE I SAMFUNNET

Idrettens betydning i samfunnet er enorm. Allerede fra begynnelsen av menneskets kollektive levemåte har sport, kamp og fysisk utfoldelse utgjort viktige bestanddeler av menneskets liv. Fire tusen år gamle bilderelieffer fra Egypt viser menn i ulike sportsscener og flere av brytesportens grep og teknikker stammer fra Kreta år 2600 f.Kr.

Idretten engasjerer store og små, uansett om det er fotball ”på løkka” eller om det er VM i Kollen. Med omlag 2 millioner medlemmer er Norges idrettsforbund (NIF) Norges største folkebevegelse. Foreningens hovedoppgave er å jobbe for at alle skal kunne utøve idrett ut fra eget ønske og behov. Målet er å være en folkebevegelse med positiv drivkraft, som skal formidle gode holdninger og verdier til individ og samfunn.⁴

At idretten har positive konsekvenser på en rekke områder er udiskutabelt. Dens bidrag til utvikling av fellesskap og samhold, ivaretagelse av folkehelse, sysselsetting og kontakt over landegrenser er uvurderlig.

Med økt velstand og moderne fasiliteter ser vi at idretten blir stadig mer kommersialisert og at økonomi er en faktor, som får økt betydning. Den moderne sportsforbilde fra Hellas, hvor konkurranseidretten hadde grunnlag i religiøse ritualer og fester, synes å være forlatt. Selv om NIF lovs formålsparagraf sier at idrettslig aktivitet skal tuftes på grunnverdier som idrettsglede, fellesskap, helse og ærlighet, er det andre forhold som får dominere.

De økte offentlige tilskuddene til idretten gir et godt bilde av idrettens posisjon i samfunnet. Fra 2005 til 2010 steg bevilgningene av spillemidler fra 1 200 mill. kr. til 1 558 mill. kr.; en økning på nesten 30 %.⁵ Ved siden av dette må en ta i betraktning

⁴ Norges Idrettsforbund (2009)

⁵ Kulturdepartementet, nr. 29/10 (2010)

bidrag fra næringslivet. Betydelige summer fra ressurssterke aktører tilføres idretten i form av sponsorer, eierskapsandeler i klubber, lag og utøvere, investeringer i bygg og anlegg osv. Tall fra analyseselskapet Sponsor Insight viser at det totale sponsorbeløpet til ulike arenaer i samfunnet, var 3,284 milliarder i 2009. Av dette gikk 1,125 milliarder til idretten, nesten 35 % av den totale summen.⁶

Hva gjelder idrettens posisjon i samfunnet er ikke situasjonen i Norge enestående. Uansett om det er fotballkamp i en liten landsby i Malawi eller Tour de France i Europa, er gløden for sport og konkurranse enorm. Den verdensomspennende interessen bidrar til mer kompliserte og omfangsmessige økonomiske forhold, kunnskapssamarbeid, samhold og kommunikasjon over landegrensene. Idretten utgjør således en viktig brikke i en stadig mer globalisert verden.

Det er umulig ikke å bli presentert for idrettslig stoff og nyheter. Medias fokusering og bruk av ressurser på idrett og sport har økt i betydelig grad. I 2005 brukte for eksempel tv-selskapene knappe 90 millioner på senderrettighetene til norsk fotball, i 2009 hadde dette tallet økt til drøye 300 millioner kroner!⁷

Media fokuserer på idrett som underholdning. Valg av presentasjonsform og formidling gjøres ut fra hva som selger best hos folket og hva som gir best inntjening. I dette store sirkuset synes det som enkeltutøveren kun utgjør en liten brikke. Respekten for den private sfære og utøvernes behov for arbeidsro, settes til side på bekostning av inntjening av penger og underholdning til folket. Toppidrett er en fulltidsgeskjeft, og utøverne legger ned en betydelig innsats i form av penger, trening, planlegging og involvering av familie og støtteapparat for å kunne delta. Sporten utgjør så å si hele livet, og for mange har det vært slik siden barns ben av. Når fokuset er totalt konsentrert rundt én ting er fallhøyden stor, hvis noe skulle gå galt og en blir fratatt muligheten til å delta. En beskyldning om juks, doping eller annen uønsket atferd medfører at den enkelte blir overlatt til seg selv. På egen hånd må han skaffe juridisk og økonomisk

⁶ Sponsor Insight (2011)

⁷ Medietilsynet (2010) s. 14

bistand, for å bevise sin uskyld. Og enda verre; en må takle å bli hengt ut som juksemer, kanskje på feilaktig eller mangelfullt grunnlag.

Når idretten utgjør en så vidt viktig og stor institusjon i samfunnet er det på sin plass å sørge for at dens medlemmer blir ivaretatt på en forsvarlig måte. Den enkelte utøver har krav på, og skal være forsikret om, at en eventuell disiplinærprosess føres på en rettferdig og korrekt måte. Utøveren skal ikke risikere å miste livsgrunnlaget, omgangskrets og anerkjennelse på grunn av et system som ikke tilfredsstiller kravene til en rettferdig rettergang.

4 IDRETTENS RETTSSYSTEM

4.1 Introduksjon

Norges første idrettsorganisasjon var Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvnninger og Vaabenbrug, dannet i 1861. Sammen med Arbeidernes idrettsforbund (AIF), opprettet i 1924, utgjorde de den spede begynnelse på det vi i dag kjenner som *Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité* (NIF). De to forbundene ble slått sammen i 1946 under navnet Norges idrettsforbund. I 50 år arbeidet de side om side med Norges olympiske komité (NOK), som hadde ansvaret for forberedelse til og deltakelse ved de olympiske lekene. For å oppnå en mer rasjonell bruk av ressursene og styrke idrettens arbeid og stilling i samfunnet, besluttet Idrettstinget i 1996 å slå forbundene sammen.⁸

I medhold av foreningsfriheten har NIF ved Idrettstinget utarbeidet et eget lovverk for idretten; NIFs lov. Denne gjelder for alle medlemmer og organisasjonsledd i foreningen. Grunnlaget for selvdømmeordningen fremgår av § 2-21, hvor det står at alle tvister etter NIFs lov, avgjøres innen idrettens egne organer. Dette betyr imidlertid ikke at behandling ved de alminnelige domstoler er avskåret, men intensiteten på prøving vil være begrenset. Det skal nevnes at det for dopingsaker er gitt en spesialregel i § 12-5 (2) og (8), hvor det fremgår at disse kan overprøves av idrettens egen voldgiftsdomstol; Court of Arbitration for Sport (CAS). Nærmere om dette i pkt. 6.7.

⁸ Loland (2007) s. 84

4.2 Aktører

4.2.1 ADN og Den uavhengige påtalenemnda⁹

Antidoping Norge (ADN) ble opprettet av NIF og Kulturdepartementet i 2003.

Stiftelsen har påtale- og kontrollansvaret i dopingsakene, og dens virksomhet skal skje uten påvirkning av NIF og staten, jf. NIF lovs § 12-22. ADN utfører dopingkontroller, forebyggende arbeid, informasjonsformidling og internasjonalt samarbeid. Stiftelsens avgjørende rolle i sakene, tilsier at det må stilles skjerpende krav til en profesjonell og presis gjennomføringen av arbeidet.

Den påtalemessige virksomheten utføres av påtalenemnda. Gruppen, bestående av en jurist og to medisinskfaglig rådgivere, opprettes av ADNs styre, men skal være uavhengig i sitt arbeide. Det er nemnda som fatter den endelige beslutningen om hvorvidt en sak skal anmeldes til NIFs domsutvalg.

4.2.2 WADA¹⁰

Doping er et eldgammelt fenomen. Helt fra de tidligste tider er det kunnskap om bruk av ulike midler for å fremme fysisk prestasjon og oppnå resultater. Omfanget og spesialiseringen av midler har imidlertid eskalert, og det har skjedd en enorm utvikling opp gjennom årene. Det organiserte antidopingarbeidet har i all hovedsak vært et lands internt foretagende, med ingen eller lite samarbeid over grensene. Antallet dopingsaker økte på slutten av 1970-tallet og inn i 80- og tidlig 90-tallet, og behovet for et internasjonalt samarbeid ble mer og mer tydelig. Bloddopingskandalen under Tour de France i 1998 toppet det hele, noe som resulterte i at Den internasjonale olympiske komité (IOC) tok initiativ til en internasjonal antidoping-konferanse. Målet for konferansen var å etablere et bredere og mer organisert samarbeid. Som en følge av dette ble World Anti-doping Agency opprettet i 1999. WADA skal arbeide for en enhetlig og unison bekjempelse av doping.

⁹ Antidoping Norge (2011)

¹⁰ WADA (2009)

4.2.3 CAS¹¹

Etter initiativ og aktivt utredningsarbeid i IOC ble statuttene for Court of Arbitration for Sports nedtegnet og ratifisert i 1983. Med den økte mengden dopingavsløringer på slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet, ble det et tydeligere behov for en styrket spesialisering av domsorganene som skulle behandle sakene. I tillegg var det ønskelig med et tvisteløsningsorgan som kunne gi rask saksbehandling, på en fleksibel og rimelig måte. CAS trådte i kraft og startet sitt virke 30. juni 1984.

Voldgiftsdomstolen er i dag ankeinstans for avgjørelser fattet på nasjonalt nivå. Regler for gjennomføring av ankeprosessen og domstolens virksomhet, fremgår av CAS-koden.

4.2.4 Norske myndigheter

Hvert eneste år beslaglegges store mengder narkotiske stoffer ved norske grenseoverganger. Tall fra tollvesenet viser en økning fra 28 199 beslag i 2006 til 33 607 i 2010.¹² At doping og narkotikamisbruk er et voksende problem, vises også ved at utviklingen skjer på flere og flere områder i samfunnet. Det er ikke bare de hardbarkede på ”Plata” som utgjør gruppen av narkomane, men unge, tilsynelatende friske og sunne mennesker, som i det daglige opptrer i en normal hverdag. Idretten utgjør en stor og viktig del av samfunnet, og påvirkes naturlig av de endringer som skjer der. Utviklingen av doping som samfunnsproblem vises i idretten ved at det stadig oppdages nye stoffer og avanserte metoder for misbruk.

Det er en felles oppfatning om at doping og narkotikamisbruk må bekjempes. Målet om en ren idrett vil bare kunne oppnås ved en omfattende innsats på ulike samfunnsområder.

¹¹ CAS (2011)

¹² Toll- og avgiftsdirektoratet (2011)

*”Kampen mot doping innanfor idretten krev stadig utvikling av nye kontrollmetodar. I tillegg er det ønskjeleg med eit stort førebyggjande og haldningsskapande arbeid. ...”*¹³

Kulturminister Huitfeldts uttalelse i anledning tildelingen av spillemidler, viser politikernes felles holdning til bekjempelse av doping. Myndighetene har vist stort engasjement, og de stadig økende bevilgningene til ADN utgjør en viktig forutsetning for å nå målet. For budsjettåret 2011 utgjør tilskuddet 22,6 millioner kroner.

”Nasjonalt nettverk for antidoping” ble etablert i 2005 etter påtrykk og ønske fra ADN. Nettverket består av ulike organer, som alle har til felles å arbeide med eller håndtere miljøer, hvor doping og narkotika er utbredt. Målet med samarbeidet er å samordne antidopingarbeidet i Norge, gjennom utveksling av erfaringer og felles prosjekter. Nettverket representeres med en rekke offentlige institusjoner innen ulike fagområder, blant annet forsvar, justis- og politidepartementet og Statens legemiddelverk.¹⁴

Det foregår også et omfattende internasjonalt arbeid i form av bilaterale avtaler og samarbeid mellom ulike lands myndigheter. Norge har vist en ledende rolle i opprettelsen av ulike fora, og deltar blant annet aktivt i International Anti-Doping Arrangement-samarbeidet. Gruppen har utgjort en viktig rolle i utviklingen av de test- og prøveprosedyrer som benyttes av WADA.¹⁵

International Intergovernmental Consultative Group on Anti-Doping in Sport er et annet forum hvor Norge innehar en aktiv posisjon. IICGADS har som mål å arbeide for en enhetlig statlig idrettspolitik om dopingproblemet.¹⁶

I tillegg må nevnes København-deklarasjonen, som ble signert av norske myndigheter i 2003, under verdenskongressen mot doping i idretten. Deklarasjonen pålegger de

¹³ Kulturdepartementet, nr. 109/10 (2010)

¹⁴ Antidoping Norge (2011)

¹⁵ St. meld. nr 14 (1999-2000) s. 88

¹⁶ Idrett og jus (2004) s. 340

undertegnede å anerkjenne WADC¹⁷, som det ledende regelverk og verktøy i kampen mot en dopingfri idrett. Som en oppfølging av de forpliktelser som fremgår av deklarasjonen, har Norge vært pådriver for en særskilt konvensjon for det internasjonale antidopingarbeidet. UNESCOs konvensjon om internasjonalt arbeid mot doping i idretten, ble ratifisert av Norge i 2005. Hovedsakelig behandler den forhold i tilknytning til forebygging, forskning og det internasjonale samarbeidet for kampen om en ren idrett.¹⁸

4.3 Domsorganene ved dopingsaker

Det fremgår av NIFs lov § 11-10 at både NIF og særforbundene kan ha domsutvalg og appellutvalg. De ulike leddenes kompetanse er fordelt ved at NIFs domsutvalg avgjør alle saker som anmeldes av idrettslag, idrettsråd, særkretser, idrettskretser, NIF og særforbund, som ikke har eget domsutvalg. NIFs appellutvalg avgjør saker som har vært behandlet i NIFs domsutvalg og saker fra særforbundene, hvor det ikke er opprettet en ankeinstans. Særforbundenes domsutvalg behandler saker anmeldt fra eget forbund, og deres appellutvalg utgjør ankeinstansen.

For dopingsaker er det gitt særlige regler i NIFs lov kap. 12. Disse er uttømmende for NIFs medlemmer, i den betydning at særforbundene ikke har adgang til å gi egne bestemmelser. Således behandles saker om doping av NIFs domsutvalg som førsteinstans, jf. § 12-13 (3). Etter § 12-15 er ankeinstansen primært appellutvalget. Rettes anken fra WADA kan dette imidlertid skje direkte til CAS.

Avgjørelser truffet av NIFs appellutvalg kan bringes videre til CAS. Dette gjelder likevel bare saker der utøveren, da regelbruddet ble begått, var oppført på særskilt liste utarbeidet av internasjonalt særforbund. Andre avgjørelser fra appellutvalget kan bare ankes til CAS av WADA eller internasjonalt særforbund, jf. CAS' eget regelverk.

¹⁷ Om WADC, se pkt. 4.4.2

¹⁸ Kulturdepartementet (2006)

I § 12-8 nr. 12 sies i tillegg at NIF anerkjenner rettskraftige avgjørelser avsagt av internasjonale idrettorganisasjoner, nasjonale antidopingorganisasjoner og CAS. Noe som er i henhold til og i samsvar med reglene i WADC.

4.4 Regelverk

4.4.1 NIFs lov

NIFs lov gjelder for samtlige medlemmer av NIF, jf. § 1-1. De særlige regler for dopingsaker i kap. 12, ble vedtatt i 2004 og regulerer all aktivitet i antidopingarbeidet. Bestemmelsene er i tråd med de regler som er nedfelt i WADC.

Det er utarbeidet supplerende retningslinjer for enkelte deler av loven. Hva angår dopingsaker fremgår disse i *Retningslinjer om plikt til å gi informasjon for planlegging og gjennomføring av dopingkontroller*.

I medhold av NIFs lov § 12-22 har Antidoping Norge gitt særlige fritaksregler. *Regler om medisinsk fritak* gjelder fra 1. januar 2011, og er i samsvar med WADC. På spesielle vilkår gir disse bestemmelsene en viss adgang til bruk av medikamenter som er oppført på dopinglisten.

Det er videre gitt *Regler om praktisering av utøverinformasjon*, som trådte i kraft i 2010. Reglene er utarbeidet etter WADAs revidering av tilsvarende bestemmelser i WADC og utøvernes rapporteringsverktøy ADAMS. Reglene gir nærmere føringer for oppføring på ”prioritert liste”.

4.4.2 WADC¹⁹

World Anti-doping Code (WADC) ble utarbeidet av WADA i 2003 og trådte i kraft 1. januar 2004. Siktemålet var å skape et felles reglement med retningslinjer for bekjempelse av dopingproblematikken, til bruk for idrettsorganisasjoner og offentlige myndigheter. Koden suppleres med fire internasjonale standarder, som på ulike områder gir nærmere føringer for hvordan arbeidet skal skje. Det er en presumsjon for at NIFs lov er i samsvar med WADC, men at den skal gis forrang ved eventuell motstrid.

4.4.3 Straffeloven av 1902

Strl. § 162b regulerer dopingforbrytelser. Bestemmelsen forbyr tilvirking, inn-/utførsel, oppbevaring, sending og overdragelse av midler som er oppført på dopingliste. Den setter imidlertid ikke forbud mot bruk, erverv eller besittelse, da dette ble ansett for å tillegge idretten selv å bekjempe og sanksjonere.²⁰ Brudd på bestemmelsen har en øvre strafferamme på fengsel inntil 2 år.

4.4.4 Øvrig regelverk

I tillegg til overnevnte regler kan det være gitt ytterligere regler fra andre aktører. Den enkelte utøvers respektive internasjonale særforbund kan ha gitt særlige regler for deres behandling av dopingsaker. Videre kan det gis egne regler i forbindelse med konkrete konkurranser og stevner. Utøverne må respektere disse på lik linje med WADC og nasjonalt regelverk, og normalt vil de være utviklet i samsvar med WADC.

¹⁹ WADA (2010)

²⁰ Ot.prp.nr. 46 (1991-1992) s. 13

5 DOPINGKONTROLL OG SAKSGANG

5.1 Innledning

Som et grunnlag for neste kapittel gis her en kort redegjørelse for hvordan en ”sak” oppstår, og således en beskrivelse av den prosess hvor rettssikkerhetsgarantiene skal spille sin rolle.

5.2 Dopingkontroll²¹

NIF, ADN og WADA har alle utarbeidet detaljerte regler og retningslinjer for gjennomføring av dopingkontroll. Reglene angår blant annet kompetanse hos kontrollører, krav til lokaliteter og utstyr, tidsfrister, plikter for utøveren ved gjennomføring av kontroll, hygiene og sikkerhet. Det er primært ADNs godkjente kontrollører som foretar testingen i Norge. Men også internasjonale særforbund, WADA og organisasjoner som har avtale med ADN, kan innkalle utøverne til kontroll, jf. NIFs lov § 12-3.

Kontrollene kan skje både anmeldt og uanmeldt. Visse stoffer og metoder er av en slik karakter at de kun oppdages i en gitt periode etter bruk eller gjennomføring. Det er også da hovedregelen at innkalling til kontroll skal skje uten forvarsel. For utøvere som er oppført på prioritert liste gjelder strengere regler for overholdelse av regelverket. Etter WADC skal utøverne daglig opplyse om hvor de befinner seg, trener og konkurrerer. Dette gjøres via innrapporteringsverktøyet ADAMS, og brudd på rutinene, likestilles med positiv dopingprøve.

²¹ Antidoping Norge (2009)

Etter at utøveren er blitt innkalt til kontroll, følges vedkommende inntil prøve er avlagt. Det er strenge regler for hvor prøven skal tas, hvem som skal være tilstede, hvordan prøven skal håndteres, fraktes og oppbevares, og dokumentering av prosessen. Etter avsluttet prosedyre sendes prøven til et WADA akkrediterte laboratorium for analyse. Utøveren får ikke tilbakemelding, med mindre prøven er positiv. Melding sendes i så fall ADN, som videre tar kontakt med utøveren.

For å sikre et så korrekt resultat som mulig, kan utøveren kreve analyse av B-prøven. Ved åpning og analyse har utøveren krav på å være tilstede, bistått av advokat eller annen rådgiver. Er resultatet negativt skal saken henlegges. Ved positiv prøve gis det varsel til WADA og nasjonalt og internasjonalt særforbund.

5.3 Saksgang

Formelt oppstår en ”dopingsak” idet påtalenemnda anmelder forholdet til NIFs domsutvalg, jf. NIFs lov § 12-22. Innrapportering av mistanke om brudd på dopingreglementet kan imidlertid skje av enhver. Før påtalenemnden treffer sin beslutning skal det foretas nødvendige undersøkelser, for å avgjøre hvorvidt det er grunnlag for mistanke om regelbrudd. Dersom nemnda finner tilstrekkelige holdepunkter for en anmeldelse, skal den inngis domsutvalget så snart som mulig, jf. § 12-13. Utøveren varsles av domsutvalget, som gir opplysninger om den videre behandlingen og utøverens rett til å uttale seg.

Det stilles krav til en rask saksbehandling og avgjørelse. Likevel skal det påses at alle relevante opplysninger blir undersøkt og tatt i betraktning under saksforberedelsen. Den endelige behandlingen i domsutvalget kan foregå ved skriftlig behandling eller muntlig høring. I saker hvor forholdet bestrides, vil det normalt være muntlig høring, da dette er noe utøveren kan kreve, jf. § 12-13 (5). Høringen foregår på tilnærmet lik måte som i de alminnelige domsstolene. Ved siden av domsutvalget, møter ADNs representant, advokat for påtalenemnden og utøveren, eventuelt med rådgiver eller advokat. Saken fremlegges og utøveren gis anledning til å uttale seg om saken. Dersom partene ønsker å føre bevis, vitner eller sakkyndige, gjøres dette før prosedyrer og utøverens siste

anledning til å uttale seg. Domsutvalget treffer sin beslutning på bakgrunn av det materialet som er fremkommet under høringen. Partene informeres om dommen, etter at utvalget har vurdert saken tilstrekkelig. Er en part uenig i resultatet, kan den ankes etter særskilte regler.

6 RETTSSIKKERHETSGARANTIENE; et utvalg

6.1 Innledning

”Hensikten med Antidoping Norges kvalitetssystem er å sikre at dopingkontrollen og tilhørende aktiviteter gjennomføres slik vi har planlagt og vil at den skal gjennomføres. Rettssikkerheten til utøvere skal ivaretas gjennom prosedyrene for hvordan kontroller og tilhørende aktiviteter skal gjennomføres.”²²

Utøvernes rettssikkerhet er et viktig hensyn bak reglene i NIFs lov. Sitatet viser at ADN har fokus på å følge opp dette, og det legges til grunn at deres prosedyrer tilfredsstillende kravene til en forsvarlig saksgang og at utøvere får den behandlingen de har krav på.

I det følgende vil det bli gitt en redegjørelse for syv ulike rettssikkerhetsgarantier. Dette gjelder fri rettshjelp, det subjektive vilkår for straff – objektivt ansvar, bevisbyrde, kompetanse hos saksutrederne, erstatning, kravet om uavhengige domsorganer og ankemulighet. Det vil bli gitt en beskrivelse av situasjonen i dag og hvordan garantiene praktiseres. Avslutningsvis gis det en vurdering av hvorvidt praksisen er tilfredsstillende med hensyn til å sikre en rettferdig prosess. Drøftelsen av holdbarheten gjøres i lys av hva som gjelder i det alminnelige system og ut fra egne oppfatninger om hvordan situasjonen bør være.

²² Antidoping Norge (2009) pkt. 12

6.2 Fri rettshjelp

6.2.1 Dagens ordning

Å føre sak er en kostbar affære. Utgifter til advokat, sakkyndige, utredninger og vitner vil beløpsmessig bli høye, og ofte overstige hva den enkelte evner å betale. På toppen av dette er det stor sannsynlighet for at utøverne mister inntekt og betalingsevne, blant annet ved fratakelse av stipend, premier og eventuelle sponsormidler. Spørsmålet er hvorvidt utøverne bør få dekket kostnadene, eller om den enkelte må bære det fulle og hele ansvaret selv.

NIFs lov § 12-19 gir regler for dekning av saksomkostninger og forsvarer.

Hovedregelen er at den enkelte må bekoste utgiftene selv, uavhengig av sakens utfall.

Det åpnes imidlertid for en mulighet til å tilkjenne saksomkostninger dersom vedkommende frifinnes, jf. ”kan” i første ledd. Dette gjelder i utgangspunktet også for utgifter til forsvarer. Det må foreligge ”særlige grunner”, og dekning skjer kun i det omfang som ”anses rimelig og nødvendig”. I vurderingen legges det vekt på avgjørelsens økonomiske, sosiale og idrettslige betydning for utøveren. Viktige momenter vil være om det er nødvendig med vitneførsel, om faktum og de juridiske spørsmålene er kompliserte, hvorvidt utøveren benytter advokat, om det skal foretas muntlige forhandlinger, utøverens alder og erfaring, og om han har tilbud om bistand fra egen idrettsforening. Reglene praktiseres ikke strengt, og det er sjelden en anmodning om oppnevning av forsvarer avslås.²³

§ 12-19 (4) sier videre at kostnader ved bruk av sakkyndige og vitnegodtgjørelse kun dekkes i de tilfeller hvor domstolen har innkalt dem, og utgiftene anses ”rimelige”.

Reglene er skjønnsmessig utformet, og i praksis er det opp til domsutvalget å avgjøre hvorvidt partene må bekoste disse selv. I denne sammenheng er det viktig å ta i betraktning § 12-13 (5), hvor det fremgår at en sak skal utredes ”nøye” før den avgjøres. Dette skulle tilsi at det bør forventes at domstolen foretar en selvstendig vurdering av behovet for sakkyndige, og at utøveren ikke trenger å bekoste det selv. Formuleringen

²³ Frisvold (2011)

er imidlertid lite konkret, og ofte vil det være ulike oppfatninger av hva som er tilstrekkelige undersøkelser, eller om det er behov for ytterligere materiale. Domsutvalget foretar vurderingene ut fra hvorvidt de sakkyndiges uttalelser antas å være avgjørende for sakens opplysning. Det er også viktig at de sakkyndige er uavhengige av partene og at de faktisk innehar tilstrekkelig kompetanse om det forhold som skal belyses. Det er imidlertid lite praksis rundt problemstillingen, og det kan således vanskelig oppstilles klarere kriterier, for hva som er avgjørende i vurderingen av hvorvidt sakkyndige skal oppnevnes etter begjæring fra en part.²⁴

På tross av et lavt antall saker, kan ikke behovet for mer presise regler undervurderes. Den skjønnsmessige utformingen gir ikke nødvendig sikkerhet for at utøveren får sin sak tilstrekkelig belyst. Reglene bør gis en mer konkret ordlyd, hvor det i det minste oppstilles momenter for vurderingen av hvorvidt sakkyndige skal oppnevnes på systemets bekostning.

Det forhold at det tilligger domsutvalget, i forbindelse med høringen, å avgjøre hvorvidt saksomkostninger skal tilkjennes, er en uheldig løsning. I praksis innebærer det at utøveren må vurdere sannsynligheten for å få utgiftene dekket, før han bestemmer seg for å søke hjelp hos sakkyndige. Det er ikke utenkelig at det er utøvere som i utgangspunktet ikke har evne til å foreta en slik investering, men som likevel låner midler i håp om å få dekket de av systemet. Hadde en med sikkerhet visst at utgiftene ikke ville bli dekket, er det få som kunne tatt seg råd til slik bistand.

Tysse-saken²⁵ illustrerer poengene godt. Kappgjengeren Erik Tysse testet positivt på stoffet CERA i forbindelse med en konkurranse i Italia i mai 2010. Også analysen av B-prøven viste spor av stoffet. Påtalenemnda anmeldte forholdet til NIFs domsutvalg i september, og saken ble avgjort i hans disfavør 31. januar 2011. Tysse tviholdt på sin uskyld, og begrunnet et mulig utslag på prøven med en jerninjeksjon han fikk dager før kontrollen. Tysse og hans rådgivere fremmet krav overfor ADN om at jernsprøyten måtte analyseres, for derfor å påvise at prøveresultatet kunne påvirkes av denne

²⁴ Frisvold (2011)

²⁵ NIFs domsutvalg. Sak 25/10: Antidoping Norge (ADN) mot A

injeksjonen. Kravet ble ikke etterkommet. Tysse bekostet derfor analysen selv, og fremla resultatene som bevis under høringen. I følge hans medisinskfaglige rådgivere var det ikke usannsynlig at jerninjeksjonen kunne ha medført aggregering av proteiner i urinprøven, noe som kan ha gitt utslag på hvordan proteinene har fremkommet på båndene som brukes i analysen. Jerninjeksjonen kan ha bidratt til å endre det kroppsegne EPO, slik at dette har blitt mistolket som CERA. En undersøkelse av jernsprøyten ville således vært av stor betydning for å bringe på det rene, hvorvidt funnene skyldtes forhold Tysse ikke kunne klandres for.

Saken viser konsekvensene av at ADN og domsutvalget er gitt en fri adgang til å vurdere hvilke undersøkelser som må foretas, og hvilke omkostninger som skal dekkes av systemet. Uten familie og gode hjelpere, som for øvrig arbeidet uten godtgjørelse, ville ikke Tysse hatt noen mulighet for å bevise sin uskyld. For godt bemidlede utøvere vil det kanskje være en enkel sak å dekke slike utgifter. Men reglene skal gjelde for alle. Uansett størrelse på lommebok, sponsorinntekter, profesjonelt nivå og medieomtale, har den enkelte krav på en tilstrekkelig vurdert sak.

I det alminnelige rettsapparatet er fri rettshjelp regulert annerledes. Straffeprosesslovens (strpl.) hovedregel er at den tiltalte *skal* ha forsvarer under hovedforhandling, jf. § 96. Også for prosessen frem til dette er det angitt en rekke tilfeller hvor det offentlige skal bekoste advokat, jf. § § 97 – 100. Formålet med reglene er blant annet å sikre at alle, uavhengig av juridisk kompetanse, skal få en rettferdig prosess. Rettssystemet er komplekst og det kan være utfordrende å forholde seg til det uten særlig kunnskap. Situasjonen er ikke annerledes i idretten – en dopingsak er omfattende og ukjent farvann for de fleste utøvere. Toppidrettsutøvere er nærmest offentlighetens eie, og fallhøyden blir stor dersom det skulle fremkomme opplysninger som antydnet juks og doping. Det er således svært viktig at prosessen skjer på en forsvarlig måte, og at utøveren ikke blir offer for en offentlig gapestokk, som følge av ubegrunnede antakelser. Bistand av advokat vil avhjelpe denne risikoen.

Den skjønnsmessige ordningen i NIFs lov er ikke tilstrekkelig. Det må stilles krav til mer konkrete regler, slik at den enkelte kan forvisse seg om at en avgjørelse av hans skyld/uskyld ikke blir en konsekvens av manglende økonomiske ressurser.

6.2.2 Alternative tiltak

Ved siden av et mer presist lovverk, vil andre tiltak kunne bidra til å bedre situasjonen. Et forslag som er fremmet er opprettelsen av et såkalt rettshjelpsfond.²⁶ Dette kan organiseres gjennom NIF, ved at det overføres en gitt sum fra de årlige medlemskapsinntektene, i tillegg til en andel av de offentlige midlene som spesifikt er bevilget antidopingarbeidet. Utøver som blir funnet skyldig i grov overtredelse av dopingreglementet kan dømmes til å tilbakebetale tilførte midler, pluss en bot som skal tilfalle fondet. På en slik måte vil et rettshjelpsfond få en størrelse, som muliggjør oppnevning av forsvarer og dekning av saksomkostninger for det antall saker som oppstår hvert år. I 2009 behandlet påtalenemnda 13 potensielle tilfeller, hvorav 10 ble anmeldt domsutvalget og 3 henlagt.²⁷ For perioden 2002 til 2005 avsa domsutvalget på sin side totalt 46 dommer, hvorav 4 var i utøverens favør.²⁸

Et alternativ er å søke støtte av eget særforbund. Det er imidlertid opp til forbundets egne vurderinger å bestemme om det skal bistå utøveren. Et faktum som gjør dette til en lite sikker løsning, er at særforbundene er underlagt NIF og mottar sine økonomiske ressurser derfra. At de derfor vil være tilbakeholdne med å bistå utøveren er ingen utenkelig konsekvens.

For utøvere innen enkelte grener, er det dannet utøverorganisasjoner, tilsvarende arbeidstakerorganisasjoner i arbeidslivet for øvrig. Norske idrettsutøveres sentralorganisasjon (NISO) er en del av LO-systemet og representerer utøvere innen håndball, fotball og ishockey. NISO vil kunne bistå sine medlemmer i en eventuell dopingsak, men også her vil det vurderes nøye hvorvidt organisasjonen ser seg bemyndet til å bistå utøveren. Et bidrag kan for øvrig være begrenset, slik at dette heller ikke vil

²⁶ Andersen (1997) s. 72

²⁷ Antidoping Norge (2010)

²⁸ Antidoping Norge (2006)

være en tilfredsstillende og sikker løsning for utøveren. Videre må det tas i betraktning at det gjelder bistand i forbindelse med avdekking av et mulig straffbart forhold. Det er ikke utenkelig at en idealistisk utøverorganisasjon vil være varsom med å begi seg ut på dette umiddelbart. Doping er skambelagt, og ingen ønsker å bli assosiert med en mulig juksemer.

Det opplagt klart beste tiltaket er en endring av NIFs lov. Idretten har ikke ubegrensede økonomiske ressurser, men hensynet til utøvernes rettssikkerhet kan ikke komme på bekostning av enkle systemer. En bedring av rettshjelpen vil en dog bidra til å endre systemet i retning av en mer moderne rettsinstitusjon. Dette er i seg selv et viktig mål, noe idretten bør være interessert i å oppnå. Når tilstedeværelse av flere rettssystemer i samfunnet er et faktum, er det ønskelig at de ikke er for ulike og at de i det minste legger til grunn visse felles verdier for hva et rettferdig rettssystem skal inneholde. En endring av rettshjelpsapparatet vil dessuten styrke utøvernes tillit til systemet, og arbeidet for en ren idrett.

6.2.3 Rettshjelpsforsikring

Ulike forsikringer inneholder klausuler som gir dekning av utgifter i forbindelse med tvister. Rettshjelpsforsikringene skal bidra til at forsikringstakeren får en større økonomisk mulighet til å prøve sin sak og få løst en konflikt. Spørsmålet i tilknytning til idrettsutøvere, er hvorvidt en slik forsikring kan dekke utgifter til advokat, sakkyndige og andre kostnader.

Det foreligger én uttalelse fra Forsikringsklagenemnda (nå Finansklagenemnda) vedrørende spørsmålet. Saken²⁹ gjaldt en utøver som testet positivt på doping under en konkurranse i 1989. Forholdet ble anmeldt og brakt inn for behandling i NIFs domssystem. Utøveren lot seg bistå av forsvarer hele veien, og krevde honorarene dekket av forsikringsselskapet. Kravet ble avvist og utøveren påklagde avgjørelsen. Nemnda opprettholdt vedtaket, med den begrunnelse at saken ikke gikk for de ordinære domstoler. På generelt grunnlag ble det også uttalt at det ville være av betydning om

²⁹ Forsikringsklagenemnda. Nr. 1209 (1990)

utgiftene kunne knyttes til tvist i forbindelse med yrke/erhverv. Hvorvidt det i den konkrete saken var utgifter til arbeid, ble ikke vurdert.

Finansklagenemnda har ikke behandlet nye saker vedrørende dette spørsmålet. De vilkår som ble presisert i overnevnte sak er således gjeldende praksis.³⁰ Spørsmålet er imidlertid om utøveren, hvis han bringer saken inn for de alminnelige domstoler for å få prøvd gyldigheten av foreningsvedtaket, vil kunne kreve kostnadene dekket. For profesjonelle utøvere vil det nok i de fleste tilfeller ikke være mulig, idet unntaket for tvist som har ”sammenheng med sikredes yrke eller arbeid” vil slå inn. Generelt har nemnda tolket ”sammenheng med” i vid forstand, og tvist i forbindelse med overtredelse av dopingreglene i NIFs lov, vil høyst sannsynlig gå inn under dette. For utøvere på lavere nivå, er det imidlertid lettere å tenke seg at det vil være mulig å kreve dekning gjennom forsikringen. Dette spørsmålet er ikke brakt inn for Finansklagenemnda, og det foreligger heller ingen oversikt over hvor mange utøvere som har forsøkt å få, eller fått, dekning gjennom rettshjelpsforsikringen.³¹ Det er således vanskelig å fastslå hvordan praksisen er for disse utøverne.

For tilfeller hvor vilkårene for forsikringsdekning tilfredsstilles, vil utbetalingen være av vesentlig betydning for utøveren. For den gruppen oppgaven primært omhandler, toppidrettsutøvere, vil imidlertid ikke dette være et alternativ. Det er således nødvendig å sikre deres økonomiske mulighet til å føre sak, på annen måte.

6.2.4 Skattemessig fradrag – utgift til inntektserverv

Idrettsutøvere er skattesubjekter på lik linje med andre. De som konkurrerer på et høyt profesjonelt nivå og som har økonomisk overskudd på grunn av prestasjonene, vil være skattepliktige for eventuell inntekt. For utøvere på lavere nivå og de som bedriver sport på fritiden, vil aktiviteten karakteriseres som hobby, noe som ikke medfører inntektsbeskatning. Det må foretas en konkret vurdering av hvorvidt det er snakk om utøvelse av hobby, men for de fleste toppidrettsutøvere må det legges til grunn at så ikke er tilfelle. Et alternativ vil da være å kreve skattemessig fradrag for utgifter pådratt

³⁰ Hoel (2011)

³¹ Hoel (2011)

i anledning dopingsaken. Skatteloven (sktl.) § 6-1 stiller krav til at kostnadene må være pådratt for ”å erverve, vedlikeholde eller sikre” inntekt.

Et spørsmål er om de fordeler utøveren oppnår overhode regnes som skattepliktig inntekt. Som utgangspunkt er alt hva utøveren mottar i forbindelse med idrett skattepliktig, det være seg stipend, spons, overgangsummer, materiell og premier. En særlig regel gjelder imidlertid for såkalte utøverfond. Opprettes dette i tråd med «Standard vedtekter for særforbundenes fond for aktive idrettsutøvere» (godkjent av Finansdepartementet) vil midler som utøveren mottar fra fondet, ikke være skattepliktig før faktisk utbetaling. Midlene regnes altså som skattepliktig inntekt, men tidfestes først ved faktisk utbetaling. Avkastningen av inntektstående midler blir imidlertid beskattet som kapitalinntekt i inntektsåret.³²

Det mest interessante er likevel om tilknytningsvilkåret kan sies å være oppfylt for utgifter i forbindelse med dopingsak. I dette ligger at det må være en sammenheng mellom de pådratte kostnadene og den skattepliktige inntekten, jf. ”... pådratt for å erverve ...”. Utgiftene kan ikke være pådratt for skatteyteren, men for den faktiske inntekten. For en toppidrettsutøver som blir anmeldt for brudd på dopingreglementet, er renvaskelse av avgjørende betydning for å kunne opprettholde virksomheten som profesjonell utøver. På den andre siden kan det anføres at utgiftene i hovedsak er knyttet til utøveren selv, da et resultat i hans favør er av like stor betydning for hans navn og rykte, som for den faktiske inntekten. En fellende dom vil imidlertid få direkte konsekvenser for inntektsmuligheten, idet utøveren i de fleste tilfeller blir utestengt fra idretten, og fratatt stipender, spons, premier osv.

Høyesterett har behandlet spørsmålet om fradrag for advokatutgifter i forbindelse med tvist rundt arbeidsforhold. Korsvold-saken³³ angikk en skattyter som etter anmodning fra selskapets ledelse, trakk seg som konsernsjef. Bakgrunnen var at Kredittilsynet hadde gått ut med at han hadde brutt reglene om verdipapirhandel. Saken ble etter en stund henlagt av Riksadvokaten da intet straffbart forhold ble ansett å foreligge.

³² Skatteetaten (2009)

³³ Rt. 2008 s. 794

Skattyteren hadde pådratt seg betydelig kostnader til blant annet advokat, for å oppnå renvaskelse fra anklagene, og for å komme i posisjon til å skaffe seg ny jobb.

Høyesterett slår for det første fast, at selv om utgiftene ikke er knyttet til en konkret inntekt, vil de være fradragsberettigede, fordi fradragsretten også gjelder for kostnader til å sikre selve inntektsservivet. For det andre sies det at det er uten betydning om det ligger flere formål bak oppofrelsen, hvor et/flere av disse ikke har tilstrekkelig tilknytning til inntekten. Så lenge formålet med tilknytning til inntekten er det viktigste, gis det full fradragsrett (og ikke forholdsmessig). I denne konkrete saken mente Høyesterett at det i prinsippet bare var formålet med å skaffe seg ny jobb, som hadde tilstrekkelig tilknytning til inntektsserviv. Retten mente likevel at renvaskelse var en forutsetning for å oppnå dette, og det ville således være ukorrekt å se de to formålene atskilt.

For en toppidrettsutøver vil situasjonen være tilsvarende. Formålet med utgiftene vil både være å gjenopprette omdømme og få mulighet til å fortsette som profesjonell utøver. Høyesteretts praksis tilsier således at utøveren vil være berettiget til å kreve fradrag for kostnader pådratt i anledning av en dopingsak.

6.3 Subjektivt straffbarhetsvilkår – objektivt ansvar

I den alminnelige strafferetten er det et grunnleggende prinsipp at ingen skal straffes med mindre vedkommende kan bebreides for sin handling. Dette beskrives som at gjerningsmannen må ”ha skyld” i forholdet, enten fordi han har handlet forsettelig eller fordi han har vært uaktsom i sin opptreden. NIFs lov bygger også på dette utgangspunktet, jf. § 11-3 (1) og § 12-4 (2) hva angår doping. Som følge av implementeringen av WADC gjelder det imidlertid en annen regel for overtredelse av § 12-2 (1) litra a hvor ren tilstedeværelse av forbudt stoff i dopingprøve defineres som lovbrudd. Her foreligger et objektivt ansvar. I dette ligger at uavhengig av årsak til at utøveren har stoffet i kroppen, vil det være en overtredelse av regelverket og grunnlag for straff. Det vil således aldri være mulig å gi frifinnende dom. Manglende skyld kan tas i betraktning ved straffeutmålingen, jf. § 12-9.

Det er prinsipielt uheldig å operere med så omfattende straffeansvar. Regelen er begrunnet i et ønske om å lette arbeidet mot doping. Et subjektivt ansvarskrav vil medføre et behov for mer omfattende påtalemessig arbeid og påføre idretten større utgifter. Et subjektivt skyldansvar er således vurdert å måtte komme på bekostning av idrettens ressurser. Spørsmålet er om dette er en løsning i tråd med moderne rettstenkning og grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Enn videre om eksistensen av et objektivt ansvar faktisk vil bidra til å lette arbeidet for en ren idrett.

Dette avsnittet må ses i sammenheng med kravet til bevis. I punkt 6.4. redegjøres det for reglene om bevis. Idretten legger til grunn en omvendt bevisbyrde, en ordning det også er grunnlag for å reise kritiske spørsmål til.

Det finnes få regler med objektivt straffeansvar i alminnelig norsk strafferett. Strl. § 48a om foretaksstraff er det mest praktiske eksemplet, men selv ikke her oppstilles et rent objektivt ansvar, idet det kreves utvist skyld hos den som handler på vegne av foretaket. Grunnen til fravær av objektive straffeansvarsregler er nettopp at de er ansett å være for vidtfavnende. Å operere med slike regler vil kunne medføre at handlinger med liten eller ingen straffverdighet bestraffes.

Det anvendes imidlertid regler med objektive straffbarhetsbetingelser. Gjerningsbeskrivelsen inneholder da faktiske omstendigheter, som ikke trenger å dekkes av gjerningsmannens skyld. Det er således et objektivt ansvar for en konkret del av en straffbar atferd. Det er ikke direkte sammenlignbart med et rent objektivt straffeansvar, men argumenter for og mot å operere med objektive straffbarhetsvilkår kan gis tilsvarende anvendelse på regler med objektivt straffeansvar.

En regel med objektivt straffbarhetsvilkår er veitrafikkloven § 22, som setter forbud mot å føre motorvogn i beruset tilstand. Første ledd siste punktum sier at ”Villfarelse med hensyn til alkoholkonsentrasjonens størrelse ikke fritar for straff”, og det foreligger således et objektivt ansvar hva gjelder påvirkningsgraden. Det å innta alkohol eller det å kjøre bil er ikke straffbart i seg selv, men dersom det skjer samtidig og vedkommende

har en påvirkningsgrad over lovlige grenser, vil han kunne bli straffet. I forhold til et rent objektivt straffeansvar, hvor ansvaret angår selve handlingen, dreier det seg her om et element, som gjør atferden straffbar.

Det er preventive hensyn som ligger bak denne regelen, og andre regler om rus, for eksempel strl. § 40, 42 og 45 om de subjektive straffbarhetsvilkårene. Lovgiver har vurdert det som uheldig at en person som ruser seg ikke skal kunne kjennes skyldig i overtredelse av en regel, utført i en utilregnelig tilstand han selv har satt seg i. Tanken er at gjerningsmannen ikke skal komme unna ansvar kun ved å innta alkohol eller andre rusmidler. At han muligens ikke utførte selve handlingen med tilstrekkelig skyld, tas følgelig ikke i betraktning.

Reglene om straffeansvar og rus, og bruk av objektive straffbarhetsvilkår, er blitt kritisert fra flere hold. Professor Johs. Andenæs har blant annet uttalt:

*”[det er] ... støtende at en tiltalt skal kunne dømmes for forsettlig forbrytelse når han faktisk ikke har hatt forsett, og det eneste som subjektivt sett kan bebreides ham derfor er at han har drukket for meget. Det betyr å sette seg ut over vanlige strafferettlige prinsipper om sammenhengen mellom skyld og straff uten at jeg tror at kriminaliteten blir mer effektivt bekjempet av den grunn. ...”*³⁴

Denne kritikken kan overføres på idrettens bruk av objektivt straffeansvar. Det er ikke her snakk om å straffe en etterfølgende handling begått i rus, men selve det å ha dopingmidler i kroppen. Å karakterisere en tilstand som straffbar, selv om vedkommende ikke kan bebreides for å ha kommet i denne situasjonen, virker likeså støtende, som å dømme for forsettlig forbrytelse, uten bevis for at gjerningspersonen faktisk har handlet med forsett.

Spørsmålet om anvendelse av objektive straffbarhetsvilkår er vurdert av Høyesterett.³⁵ Etter ordlyden i strl. § 195 (3) er det straffbart å ha seksuell omgang med mindreårige

³⁴ NOU 1974: 17, s. 70

³⁵ Rt. 2005 s. 833

under 14 år, selv om vedkommende var aktsom med hensyn til alder. Barnets alder er således et objektivt straffbarhetsvilkår. Høyesterett slo imidlertid fast at regelen er i strid med uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 (2), og derfor må tolkes innskrenkende. En person som har vært i god tro vedrørende alder kan således ikke straffes etter denne bestemmelsen. Avgjørelsen kom etter at Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) i en rekke saker hadde behandlet spørsmålet om bruk av objektive straffbarhetsvilkår opp mot uskyldspresumsjonen.³⁶ Høyesterett uttalte at det var uheldig å operere med en slik regel, da dette var i strid med det grunnleggende prinsippet om at enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist. Det skal også nevnes at retten uttaler at det er en glidende overgang mellom objektive straffbarhetsvilkår, presumsjoner om skyld, og omvendt bevisbyrde.³⁷ Dette underbygger påstanden om at argumenter rundt anvendelse av objektive straffbarhetsvilkår, må legges tilsvarende til grunn for regler med objektivt straffeansvar.

På tross av at EMK ikke inneholder et generelt forbud mot objektive straffbarhetsvilkår, er det gode grunner for å rette kritikk mot anvendelse av det. Tilsvarende, om ikke enda tydeligere, må gjelde for eksistensen av et rent objektivt ansvar. Selv om dette er føringer lagt til grunn for det alminnelige straffesystem, og ikke automatisk kan overføres til idretten, er det gode grunner for tilsvarende anvendelse her. Dersom idretten skal ha et eget rettssystem, hvor det skal behandles så vidt alvorlige saker som doping, må det kunne forventes at systemet bygger på tilsvarende grunnleggende verdier som i det alminnelige. Folks bevissthet rundt rettferdighet og rettssikker behandling er ikke annerledes i idrettslig sammenheng, enn i samfunnet for øvrig. Skal idretten oppnå respekt og tillitt for sitt system og konkrete avgjørelser, er det en forutsetning at det er i samsvar med en moderne rettstenkning.

³⁶ Salabiaku mot Frankrike, med henvisninger

³⁷ Rt. 2005 s. 833, para 71

Dette var også NIFs lovutvalgs oppfatning da det fikk seg forelagt utkastet til WADC.³⁸ Utvalget slo fast at et objektivt ansvar ville være i strid med NIFs regler, og at det kunne reises spørsmål om hvorvidt det i forhold til norsk foreningsrett ville være adgang til å innføre en så vidtfavnende regel. Lovutvalget konkluderte med at WADC må formuleres på en måte som ivaretar visse minimumsvilkår for en forsvarlig rettsprosess.

Det mest interessante er utvalgets henvisning til Europarådets antidoping-konvensjon. Konvensjonens art. 7 stiller krav til et regelverk med saksbehandlingsregler, hvor

”... man anvender internasjonalt anerkjente prinsipper for rettferdig rettergang, som sikrer at de mistenkte idrettsmenn og -kvinnens grunnleggende rettigheter respekteres; ...”.

Det synes som utvalgets oppfatning var at koden er i strid med alminnelige rettssikkerhetsprinsipper. At NIF likevel valgte å implementere regelen er kritikkverdig.

Idrettens anvendelse av en annen ansvarsregel enn hva som gjelder i samfunnet for øvrig, er uheldig ut fra et pluralistisk syn. Det kan tenkes situasjoner hvor et forhold kan bli bedømt som straffbar overtredelse av NIFs dopingreglement, men straffritt i forhold til alminnelige strafferegler. Er en utøver på fest i privat sammenheng, og uvitende blir skjenket alkohol inneholdende et ulovlig dopingmiddel, vil han ikke bli straffeforfulgt i det ordinære rettssystemet, dersom han for eksempel kjører i beruset tilstand. Kravet om selvforskyldt rus, er ikke tilfredsstillt. Dersom han et par dager senere, i forbindelse med et idrettsarrangement, må avlegge dopingprøve, og det gjøres positive funn, som følge av midlet som ble blandet i drinken, vil det imidlertid foreligge en straffbar overtredelse av NIFs lov. Her har man altså en situasjon med ”intet straffbart forhold” i et system og et grovt regelbrudd i et annet. Det er svært uheldig at utøveren får så vidt ulike reaksjoner på handlinger, som stammer fra et og samme forhold. Et slikt resultat vil være i strid med en alminnelig rettsfølelse, og kan vanskelig aksepteres.

³⁸ NIFs Lovutvalg (2003), s. 23-24

Et annet forhold som gjør det uheldig å operere med et objektivt straffeansvar er at det ikke vil være adgang til å avsi frifinnende dom. Dette kan synes misvisende idet både domsorganene selv, og media omtaler avgjørelser i favør av utøveren, som frifinnende dom. Men dette er altså prinsipielt feil. Dersom utøveren klarer å bevise at positiv prøve ikke skyldes forhold ved han selv, kan dette høyst få betydning for straffeutmålingen, jf. NIFs lov § 12-9.

En fellende dom vil normalt sett få direkte konsekvenser for utøverens sponsoravtaler. De fleste avtalene inneholder vilkår om at fellende dom medfører bortfall av sponsormidler, stipend og opphør av samarbeid. Hva den fellende dommen nærmere går ut på, tas ikke i betraktning. Med mindre det utarbeides mer utførlige avtalevilkår, hvor det tas hensyn til utøverens utvisning av skyld, vil han miste viktige inntektskilder uavhengig av utvist skyld. Dette er svært uheldig for utøveren selv, og formodentlig også for sponsorgiver, som må forventes å ha et ønske om å bistå en profesjonell utøver. Å yte spons gjøres etter en bevisst vurdering av hvordan økonomien skal forvaltes, og når en velger å hjelpe en utøver må det antas at dette gjøres nettopp fordi denne utøveren er god og kan forventes å gi noe tilbake. En utøver som tas i overtredelse av § 12-2 (1) litra a, men som ikke kan klandres for forholdet, vil nok etisk sett, fortsatt være ønskelig å bistå. Utad vil det imidlertid synes galt å fortsette sponsingen, idet det faktisk foreligger en fellende dom. En mulighet for å avsi frifinnende dom, tross objektiv overtredelse av § 12-2 (1) a, er således av stor betydning.

Den største negative konsekvensen av at det ikke kan avsies frifinnende dom, er nok likevel folks generelle oppfatning av saken. Uten spesiell interesse eller juridisk kompetanse er det vanskelig å forstå det egentlige innholdet av en fellende dom. Når domstolene gir nedsatt straff, men likevel ikke skriver ”frifinnelse” i slutningen, vil det utad fremstå som utøveren er skyldig. Han vil lett bli stigmatisert som ”skyldig” uansett om han faktisk kan klandres, og i praksis vil dette være vel så belastende å leve med for en utøver, som høyst sannsynlig tar avstand fra juks og bruk av dopingmidler.

Det er klart at det kan rettes kritikk mot idrettens anvendelse av et objektivt straffeansvar. Et alternativ vil være å anvende et vanlig skyldansvar. Før innføringen av

WADC, inneholdt NIFs regel § 12-1 et vilkår om ”rettsstridig” bruk. Formålet med å stille krav til en kvalifisert atferd, var å utelukke dom for mer bagatellmessige overtredelser.³⁹ En slik regel vil være i tråd med hovedregelen i alminnelig strafferett, og det bør arbeides for en gjeninnføring av regelen. I det minste bør det åpnes en mulighet for å avsi frifinnende dom, i de tilfeller hvor utøveren ikke kan klandres for overtredelse av NIFs lov § 12-2 (1) litra a. For at dette skal kunne innføres i NIFs eget regelverk, uten å komme i disharmoni med internasjonalt regelverk, må endringsarbeidet rettes mot WADA og WADC. Det vil være uten betydning om NIF inntok en slik regel i eget regelverk, da WADC skal gis forrang ved motstrid.

Diskusjonen om regelendring er i gang, men hvorvidt det er foretatt konkrete grep overfor de avgjørende organer i systemet, er usikkert. At det er ønskelig og nødvendig med en konstruktiv debatt om spørsmålet, er imidlertid ikke tvilsomt. Det vil være naturlig at Norge og ADN tar initiativ til diskusjonen. Norge har vært et foregangsland innen det internasjonale antidopingarbeidet, og det er NIFs strategi å fortsette dette engasjementet.⁴⁰ Det vil i denne sammenheng være viktig å poengtere at en adgang til å avsi frifinnende dom, for tilfeller hvor utøveren ikke kan klandres for forholdet, ikke vil være til hinder for arbeidet om en dopingfri idrett.

6.4 Bevisbyrde for ansvar – omvendt bevisbyrde

Selv om det oppstilles et objektivt ansvar, vil ADN være forpliktet til å bevise overtredelse av lovbudet, jf. NIFs lov § 12-5 (1). Inntil implementeringen av WADC, fulgte man det alminnelige strafferettslige prinsipp om at all tvil skal komme tiltalte til gode og at skyld må bevises med nærmest 100 % sannsynlighet. Med koden er kravene lempet, og det fremgår nå av § 12-5 (1) at det kreves noe mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt, men at listen ligger lavere enn at all rimelig tvil skal komme utøveren til gode. Hvor den nøyaktige grensen ligger, kan vanskelig fastslås.

³⁹ NIFs Lovutredningsgruppe (1990) s. 38

⁴⁰ NIF, Idrettsstyret (2007), s. 8

For ADN vil det normalt ikke være problematisk å bevise at en utøver har overtrådt § 12-2 (1) litra a, da positiv dopingprøve tilfredsstiller kravene til bevis. Når en sier at idretten opererer med en omvendt bevisbyrde refererer det seg til den etterfølgende bevisbyrden utøveren pålegges. Idet ADN har oppfylt sin plikt etter § 12-5 (1) vil det være opp til utøveren å bevise sin uskyld, dersom det skal få konsekvenser for straffeutmålingen, jf. § 12-9. Med en høyere bevisbyrde enn alminnelig sannsynlighetsovervekt, må vedkommende selv gi en overbevisende forklaring på hvorfor det ulovlige stoffet finnes i prøven, og ikke skal lastes han, jf. § 12-5 (2) jf. (1).

Som ved objektivt ansvar, er begrunnelsen bak regelen, at det vil lette kampen mot doping. Mer omfattende beviskrav for påtaleansvarlig vil nødvendiggjøre ytterligere utredningsarbeid og økte kostnader, noe idretten velger å nedprioritere i forhold til arbeidet for et dopingfritt miljø. Det kan spørres om utøvernes rettssikkerhet settes til side med et slikt system. På den ene side kan det argumenteres med at når utøveren har kommet i en slik situasjon, er han den nærmeste til å klandre. Det er ingen andre enn utøveren selv, som best kan kontrollere hva som inntas av næring og andre midler. Således vil han også være lettere stilt med hensyn til å føre bevis for det faktiske hendelsesforløpet. På den andre siden kan det ikke utelukkes at en positiv dopingprøve faktisk skyldes andre forhold enn utøveren selv.

Proessen fra avlegges av prøve til fremleggelse av endelig resultat er komplisert og tidkrevende, og muligheten for en svikt, det være seg menneskelig eller teknisk, er tilstedet. Å føre bevis for et slikt scenario vil ikke være en enkel oppgave. Foruten at det må fremskaffes reelle bevis og en overbevisende forklaring, stiller utøveren normalt på bar bakke med hensyn til erfaring og kunnskap om situasjonen. Han har ingen forutsetning for å vite hva som kreves rent prosessuelt eller økonomisk, og er det mistanke om en systemsvikt, vil det ligge langt utenfor hans profesjon å forstå medisinske forhold. Enn videre – ved en mulig menneskelig svikt, vil det på grunn av tidens løp kanskje være umulig å foreta undersøkelser for å bevise hva som faktisk har skjedd under prosessens gang.

Å anvende omvendt bevisbyrde er for øvrig i strid med hva som gjelder i den alminnelige strafferetten. For at en person skal dømmes for overtredelse av narkotika- eller dopingregler, må påtalemyndighetene føre bevis for utvist skyld. Er det en anelse usikkerhet, skal domstolen avsi frifinnende dom. Lovgiver har vurdert og fastslått at prinsippet om at enhver skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist, også må følges i narkotika- og dopingsaker. Hensynet til bekjempelse av narkotika- og dopingproblemet er vurdert å måtte vike for et mer grunnleggende menneskerettighetsprinsipp. Det er således forunderlig, og kritikkverdig, at idretten inntar et annet standpunkt. Det synes vanskelig å finne spesielle forhold, som rettferdiggjør bruk av en strengere bevisbyrde, enn i samfunnet for øvrig. Ønsket om et narkotika og dopingfritt miljø er likeså stort i samfunnet som på idrettsarenaen.

Det skal også nevnes at lovutvalget, da den fikk forelagt utkastet til WADC vurderte en regel om objektivt ansvar for å være for omfattende. Utvalget skriver:

”Hensett til at WADC også ilegger straff uten noen vurdering av skyld blir en så vidt lav bevisbyrde ytterligere tvilsom ut i fra en rettssikkerhetsvurdering. ...”⁴¹

Tatt i betraktning hvor alvorlig en dopinganklage er, og hvilke omfattende virkninger den vil ha for utøveren, er dagens ordning ikke tilfredsstillende. Målet om en ren idrett er unisont, og det er viktig å foreta grep på alle områder. Å lempe på kravene til utøvernes rettssikkerhet, er imidlertid ikke veien å gå. Tvert i mot. Ved å pålegge idretten et større ansvar for å bevise regelbrudd, vil systemet bli mer troverdig og tillitvekkende. Det er enklere for idretten å samle kompetanse rundt doping og det påtalemessige arbeidet, og slik danne grunnlag for mest mulig korrekte avgjørelser. Og korrekte avgjørelser, både materielt og formelt, inviterer til mer engasjement og entusiasme for antidopingarbeidet. Det er således ingen direkte sammenheng mellom ønsket om en ren idrett og dagens ordning med omvendt bevisbyrde.

⁴¹ NIFs Lovutvalg (2003), s. 24

6.5 Saksbehandling – kompetanse hos saksutredere

6.5.1 Avgrensning

I tillegg til prosessuelle regler, er det nødvendig med krav til kompetanse hos de menneskene som på en eller annen måte er aktører i prosessen frem til endelig dom. Det er på bakgrunn av deres arbeid, en utøver får avgjort sin fremtid som profesjonell idrettsmann.

Gruppen av involverte er stor, alt fra prøvetakere og kontrollører til juridiske rådgivere og dommere. På grunn av oppgavens omfang er det umulig å behandle alle ledd. Sett hen til oppgavens problemstilling og tema er det mest relevant å avgrense til det arbeidet som gjøres av saksutrederne i ADN og den uavhengige påtalenemnda. Den foregående prosessen med kontroll, analyse osv. er selvsagt grunnlaget for deres virksomhet og det som vil bli fremlagt av påtaleansvarlig under en eventuell høring. Det er imidlertid ADN og påtalenemnda utøveren primært må forholde seg til.

6.5.2 ADN

ADNs hovedoppgave etter å ha fått forelagt et positivt analyseresultat (eller melding om annet regelbrudd), er å foreta undersøkelser for å bringe på det rene hvorvidt det er grunnlag for mistanke. De aller fleste dopingsaker avsluttes allerede her, da det positive resultatet skyldes forklarlige forhold, eller det foreligger medisinske fritak for utøveren.⁴² Dersom det ikke foreligger opplysninger som forklarer prøvesvarene, kontaktes utøveren, hvor han gis 14 dager til å uttale seg om saken og 5 dager til å kreve analyse av B-prøven. Videre gis det beskjed til nasjonalt særforbund om at det er innkommet positivt prøvesvar på en av deres medlemmer. Også internasjonalt særforbund og WADA blir orientert om saken, slik at de ser at forholdet er til behandling.

⁴² Cappelen (2011)

Det er særlig på bakgrunn av utøverens opplysninger ADN vurderer om det er behov for ytterligere undersøkelser. Ansvar for dette tilligger fagsjefen, og den konsulterer juridisk eller medisinsk ekspertise, dersom det anses nødvendig.⁴³

De innledende undersøkelsene er avgjørende for den videre behandlingen av saken. Det som fremkommer av opplysninger blir vurdert og oversendt påtalenemnda, som på bakgrunn av det fremlagte, treffer sin beslutning om anmeldelse. Materialet danner således også grunnlaget for behandlingen i domsapparatet. Sett opp mot det ordinære straffesystemet, kan ADNs innledende undersøkelser sammenlignes med politiets etterforskning. Det er deres arbeid som overleveres påtalejuristen, for juridisk vurdering av forholdet og eventuell saksførsel for retten.

Ut fra et rettssikkerhetsperspektiv kan det stilles spørsmål ved ordningen. Til stillingen som fagsjef, foreligger det ingen krav om spesialkompetanse innen medisin, jus, etterforsknings- og påtalevirksomhet eller andre relevante fagområder.⁴⁴ Det er stiftelsens daglige leder som ansetter fagsjefen, og som generelt har ansvaret for å påse at det til enhver tid utøves profesjonelt arbeid. At det ikke foreligger formelle vilkår til særlig sakkyndighet hos den som skal utrede sakene er besværlig. Det er heller ikke i tråd med hva som gjelder på sammenlignbare områder i samfunnet for øvrig. For å inneha stillingen som politi, kreves utdanning fra politihøgskolen og eventuelt spesialkurs for særlig etterforskningsarbeid. Kravene stilles for å sikre at enhver sak behandles på en forsvarlig og omfangsmessig bred måte, ut fra sakens kompleksitet og alvorlighetsgrad.

Det er vanskelig å finne holdepunkter for å si at forholdene i idretten tilsier at det kan stilles lempeligere krav til kompetanse ved det organ som skal utrede sakene.

Dopingproblemene er vel så alvorlig, som i samfunnet for øvrig, og utøverne bør ha krav på tilsvarende profesjonell og sikker behandling. Økonomisk sett behøver det heller ikke bli mer byrdefullt, men det må sikres at vedkommende som besettes

⁴³ Cappelen (2011)

⁴⁴ Cappelen (2011)

stillingen som fagsjef, og de som konsulteres som fagekspertise, innehar tilstrekkelig kompetanse og relevant erfaring.

Det kan hevdes at det vil være stor forskjell mellom teori og praksis, og at de aktuelle personene nødvendigvis ikke er så profesjonelle som det på papiret sies. En formalisering av kravene til kompetanse vil imidlertid kunne bidra til å minske risikoen for at stillingene besettes med ukyndig personell. Utad vil stiftelsen og deres virksomhet fremstå som mer troverdig og seriøs, og enn videre lette arbeidet for en dopingfri idrett.

6.5.3 Den uavhengige påtalenemnda

Alle positive prøvesvar sendes påtalenemnda. I tillegg får den forelagt alt materiale som fremkommer av ADNs innledende undersøkelser. Nemnda gjennomgår deretter opplysningene, for å avgjøre hvorvidt det er grunnlag for å anmelde forholdet til domsutvalget. Vurderingene er naturligvis både av juridisk og medisinsk karakter.

Det følger av vedtektene til ADN at den uavhengige påtalenemnda velges av stiftelsens styre, og at den skal bestå av en leder med juridisk utdanning og to medlemmer med medisinsk og farmakologisk sakkunnskap.⁴⁵ Disse kravene stilles for å sikre en forsvarlig og saklig behandling, og det er viktig at vurderingene foretas på bakgrunn av både juridisk og medisinsk kunnskap. Kun på denne måten vil man sikre en helhetlig behandling av sakene, ved at både fagspesifikke og juridiske forhold blir tatt i betraktning.

Opprettelsen av den uavhengige påtalenemnda var et viktig skritt mot en mer rettssikker behandling av dopingsakene. At nemnda har spesiell fagkyndighet er i tråd med alminnelig strafferettspleie, og må langt på vei tilfredsstille de krav som bør stilles med hensyn til kompetanse. Det kan imidlertid reises spørsmål om nemnda også burde vært representert av fagpersoner innen biokjemi eller andre spesifikke emner. Det kan lett tenkes å oppstå tilfeller hvor det vil være behov for en mer inngående vurdering av

⁴⁵ Antidoping Norge, styret (2010), pkt. 6

særlige forhold, som for eksempel vurdering av utført analyse, analysemetode og bruk av nye preparater.

Behovet for fagekspertise vil variere fra sak til sak. Uansett om nemnda besettes med personer fra flere fagområder, vil det være dens plikt å innhente nødvendig kompetanse for å utrede det enkelte tilfelle. Dette gjøres i det alminnelige rettsvesen, og må gjennomføres tilsvarende i det idrettslige system. Kompetansekrav i saksutredningen bidrar til å ivareta utøvernes rettssikkerhet.

6.6 Uavhengige domstoler

Montesquies maktfordelingsprinsipp er basert på en tanke om at makt må balanseres, for å hindre at det utøves overgrep mot borgerne. Prinsippet er ansett for å være et grunnleggende element ved enhver demokratisk styreform.

Med uavhengighet menes at maktorganene skal utøve sin virksomhet på en selvstendig måte, uten påvirkning fra de øvrige makthaverne. Domstolene skal følgelig treffe sine slutninger uten å ta hensyn til hva lovgiver og utøvende makt mener om det konkrete forholdet. Hva gjelder det alminnelige rettssystem, var prinsippet en viktig rettesnor i arbeidet med Grunnloven i 1814, og har vært en selvfølge siden. For domstolenes vedkommende er det nå lovfestet i domstolsloven § 55 (3) og EMK art. 6 (1). At retten er lovlig besatt er enda så viktig, at en feil blir betraktet som en absolutt opphevelsesgrunn, jf. strpl. § 343 (2) nr. 3.

NIFs lov § 4-6 (4) sier at doms- og appellutvalget ikke er "... underlagt de styrende organers instruksjonsmyndighet.". Dette betyr at domsorganene treffer sine avgjørelser etter objektive og selvstendige vurderinger av forholdene i den enkelte sak.

Er det imidlertid så enkelt? Er det faktisk slik at doms- og appellutvalget arbeider helt uten påvirkning fra de ledende fora i Idrettsforbundet og ADN? Og hva med innflytelse fra forhold utenfor idrettsmiljøet? Treffes avgjørelsene etter påvirkning fra media, politikere og andre engasjerte?

Det kan pekes på flere forhold, som gir grunnlag for et ikke helt entydig positivt svar.

Domsutvalget består av leder, nestleder og et medlem. Tilsvarende også i appellutvalget, men der med tre medlemmer. Det er Idrettstinget som velger representantene, og de sitter for hele ting-perioden på fire år, jf. NIFs lov § 3-4 p. Det kan hevdes at nærheten mellom domsorganene og de ledende makthaverne er for tett. Det er ikke til å komme unna at et høytstående verv i idrettssystemet innebærer en tillitserklæring, og at rekrutteringen skjer blant personer som har vist engasjement og betydelig interesse for arbeidet som gjøres i idretts-Norge.

Det kan likevel anføres at dette er en selvfølgelighet som må aksepteres. NIF er en forening, som er berettiget til å organisere sin virksomhet etter eget ønske, og hvor en betydelig del av arbeidsinnsatsen er basert på dugnadsånd og frivillig engasjement. På den andre siden er det viktig å ta i betraktning at dopingsaker er alvorlige og får store konsekvenser for den det gjelder. At domstolens medlemmer opptrer uavhengig bør derfor kunne kreves. Dette er også en forutsetning for i det hele tatt å kunne ha et velfungerende rettssystem. Idretten er avhengig av å skape tillit, respekt og oppslutning om sitt arbeid og enkeltsaker.

Contador-saken illustrerer folks engasjement om problemstillingen. Syklisten Alberto Contador ble av det spanske sykkelforbundet dømt for doping i 2011, etter positiv dopingprøve i forbindelse med Tour de France i 2010. Selv hevdet han seg uskyldig, og mente prøveresultatet skyldtes matforgiftning. Contador anket avgjørelsen. Spanias statsminister Zapatero gikk hardt ut og ga sin fulle støtte til Contador. Det må kunne hevdes at tilbaketrekkingen av sykkelforbundets dom ble en innlysende følge etter så vidt klar tale fra landets ledende politikere. Reaksjonene lot ikke vente på seg, og det ble fra flere hold rettet sterk kritikk mot statsministerens innblanding i idrettens håndtering av saken. Sykkelekspert Johann Kaggstad uttalte blant annet:

*”Verden vil bedras. ...”*⁴⁶

⁴⁶ VG Nett (2011)

At domsorganene skal vise en reell uavhengighet er et prinsipp som anses grunnleggende også internt i idrettens egne fora. Contador-saken brakte spørsmålet tydeligere frem på dagsorden, og IOC representant Gerhard Heiberg var overrasket over det spanske sykkelforbundets avgjørelse.

”Det er jo merkelig at vedkommende først får en dom på ett år, så griper landets statsminister av alle inn i dette her, så går det litt tid og så blir han frikjent. Derfor liker jeg ikke det jeg nå har sett, og derfor er jeg meget overrasket. [...] Hadde han blitt dømt så hadde han etter våre nye bestemmelser ikke kunnet delta i OL, men vi kommer til å følge nøye hva som skjer videre. ...”⁴⁷

Når det kommer så vidt klare uttalelser fra høytstående representanter i idrettsmiljøet, er det klart at det må arbeides aktivt for å nå målet om uavhengige domstoler. Avgjørelser fattet etter ytre påvirkning utgjør et overgrep på utøveren, som ikke er forenlig med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. For troverdigheten til systemet er det helt avgjørende at både berørte i enkeltsaker og folk for øvrig, føler at beslutningene fattes på grunnlag av selvstendige vurderinger.

For bedre å kunne sikre avgjørelser fattet på uavhengig grunnlag, kan en løsning være å ta bort ordningen med eget domsapparat for dopingsaker, og overlate behandlingen til det alminnelige rettssystemet. Dette spørsmålet behandles mer utførlig nedenfor i kapittel 7. Allerede her kan det likevel nevnes at det er en løsning idretten selv ikke har et entydig ønske om.

Et annet alternativ er å opprette et eget organ som velger medlemmer til doms- og appellutvalget.⁴⁸ Organet må være selvstendig i forhold til Idrettsstyret og bestå av representanter fra ulike fora, hvor det både er juridisk og idrettslig kompetanse. Det vil være naturlig å innhente forslag fra for eksempel Idrettsforbundet, særforbund, NISO,

⁴⁷ NRK Nett (2011)

⁴⁸ Kjenner (2011), s. 168

utøvergruppen, nasjonale myndigheter, universitetsmiljøet, private jurister/advokater og dommere, til representanter i valgorganet.

Det bør bemerkes at Idrettsstyret i forslag til Idrettstinget for 2011, vil legge frem forslag om å endre reglene vedrørende valg av dommere. Det har vært tradisjon for å velge dommere med juridisk kompetanse, men det skal nå fremgå uttrykkelig av lovens § 3-4 litra p.⁴⁹ Selv om det i praksis vil være usikkert om det gjør utslag på uavhengigheten til dommerne, er det et tiltak i riktig retning. En formalisering av kravene til dommernes kompetanse, vil styrke muligheten for valg av dommere med erfaring fra rettsapparatet, og som er kjent med viktigheten av uavhengighet. Lovendringen vil bidra til å styrke utøvernes rettssikkerhet.

6.7 Ankeadgang

Et viktig rettssikkerhetsprinsipp er adgangen til å overprøve avgjørelser. Dette er anerkjent og legges til grunn så vel i det alminnelige rettssystemet, som i andre mer spesielle fora, både av forvaltningsmessig og juridisk art.

I forhold til idretten vil det interessante være å vurdere hvorvidt de ankeordninger som eksisterer gir en reell overprøvingsadgang. Og videre, om ordningen med anke til voldgiftsrett innebærer begrensninger i adgangen til å få behandlet saken ved de alminnelige domstoler.

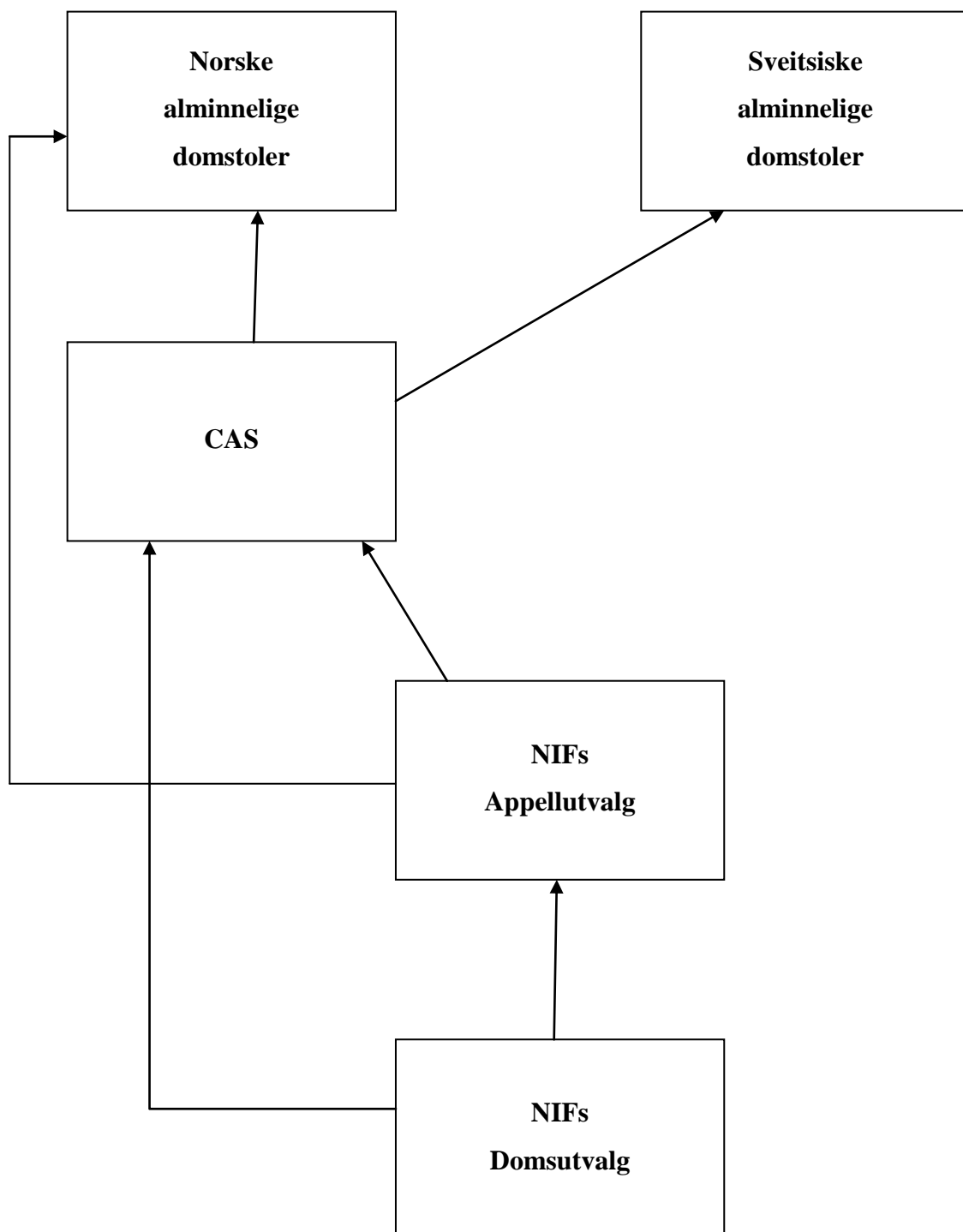
Det skal bemerkes at gruppen av ankeberettigete ble utvidet ved innføringen av WADC. I tillegg til utøveren og ADN, vil WADA, utøverens internasjonale særforbund og den nasjonale antidoping organisasjonen i det land utøveren bor, kunne kreve overprøving av avgjørelsen, jf. NIFs lov § 12-16. I saker med utøvere på prioritert liste, vil også IOC og IPC være ankeberettigete, dersom saken er av betydning for deltakelse i OL eller de paralympiske leker.

⁴⁹ Johnsen (2011)

Omfanget av ankeberettigete er av betydning for utøveren. Det vil være større risiko for at en avgjørelse ikke blir stående, men at saken bringes videre opp i systemet. Dette får igjen betydning for vedkommendes økonomi, ved at han må bekoste egen sak, og på den sportslige deltakelsen, da en anke ikke har oppsettende virkning, jf. NIFs lov § 12-15 pkt 7. Den største virkningen vil imidlertid angå utøverens omdømme og renvaskelse. Desto lengre prosessen varer, desto lengre tid tar det før saken faktisk er over, og vedkommende kan få tilbake statusen som en utøver med riktige holdninger og verdier.

6.7.1 Ankesystemet

For bedre å forstå og diskutere de aktuelle problemstillingene, gis her en illustrasjon av ankesystemet:

NIFs egne organer er doms- og appellutvalget. For utøvere som står på særskilt liste utarbeidet av internasjonalt særforbund, kan appellutvalgets avgjørelse ankes til CAS, jf. NIFs lov § 12-15 (8). Andre avgjørelser fra appellutvalget, kan ankes til CAS av WADA og internasjonalt særforbund.

WADA kan imidlertid anke direkte til CAS, jf. § 12-15 (2). Et spørsmål i denne sammenheng er hvorvidt voldgiftsordningen innebærer avkall på ordinær domstolsprøving, da dette er vanlig ved voldgiftsbehandling i det sivile. Spørsmålet drøftes i pkt. 6.7.2.

Et annet spørsmål er hvor omfattende en prøvelse for de ordinære domstoler vil være, dersom dette tillates. Pkt. 6.7.3 omhandler denne problemstillingen.

Et tredje og fjerde spørsmål angår forholdet mellom avgjørelser fra CAS, og adgangen til nasjonale domstoler i Sveits og Norge. Sveitsisk rett åpner en mulighet for overprøving av avgjørelser truffet av CAS. Spørsmålet er følgelig om det på grunn av eksistensen av en slik mulighet ikke er adgang til å reise sak for norske domstoler. Og videre, om det er mulig å anke til norske domstoler, dersom sveitsiske domstoler faktisk har behandlet saken. Spørsmålene behandles i pkt. 6.7.4.

6.7.2 Tvungen voldgift?

CAS er et voldgiftsorgan for dopingsaker i idretten, og ankeinstans for avgjørelser truffet av appellutvalget. Normalt vil de alminnelige domstolene være avskåret fra å behandle saker, hvor det foreligger en voldgiftsavgjørelse, jf. voldgiftsloven § 7. Dette gjelder imidlertid bare hvor partene har inngått avtale om voldgiftsbehandling, som et alternativ til behandling i det ordinære rettsapparatet. Det interessante i denne sammenheng er om eksistensen av CAS som ankeinstans medfører at det er utelukket å få prøvet saken for de alminnelige domstolene.

Et mulig grunnlag for å si at det foreligger tvungen voldgift, kan være utøverens aksept av å være oppført på ”prioritert liste”. Det er som sagt hovedsakelig disse utøverne som kan få sin sak anket til CAS. ADN underretter alle utøvere som blir ført opp på den

prioriterte utøverlisten. Det kan anføres at når utøveren vet at han står på listen, og orienteres om CAS' rolle i en eventuell dopingsak, innebærer det en aksept av at saken avgjøres med endelig dom der.

Tidligere inneholdt NIFs lov en bestemmelse om tvungen voldgift til Idrettens Voldgiftsrett. Etter Høyesteretts avgjørelse i Tine Meierier-saken⁵⁰, ble regelen imidlertid endret i 2003. Etter datidens regler var det krav til skriftlig avtale om voldgift, dersom domstolene skulle være avskåret fra å behandle saken, jf. tvistemålsloven § 452. Retten slo fast at vedtektsbestemt voldgiftsbehandling ikke tilfredstilte skriftlighetskravet. Idrettstinget vedtok deretter en regel om at det måtte foreligge en uttrykkelig avtale om voldgiftsbehandling. Å gi avkall på overprøving for de alminnelige domstoler ble ansett for å være i strid med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Dette tilsier at dagens ordning med anke til CAS, ikke innebærer at de alminnelige domstolene vil være avskåret fra å prøve appellutvalgets avgjørelse. Noe annet vil være en omgåelse av det hva som tidligere er vurdert å være for vidtrekkende. Det er behov for å føre en viss kontroll med at avgjørelser som fattes av idrettens egne fora, ligger innenfor hva som er ansett å være forsvarlig. Manglende ettersyn ville satt utøverens rettssikkerhet på spill.

6.7.3 Begrenset prøveadgang i norske domstoler

Idrettens selvdømme innebærer at dens medlemmer dømmes av NIFs egne domsorganer. Prinsippet utelukker imidlertid ikke at de alminnelige domstoler kan vurdere gyldigheten av avgjørelsene, men graden av overprøvelse er begrenset. Det er således noe misvisende når det i NIFs lov § 2-21 står at tvister med tilknytning til NIF avgjøres med "endelig virkning" av dens egne domsorganer. Det skal nevnes at Idrettsstyret vil fremme forslag for Idrettstinget 2011 om endring av bestemmelsen. Ordlyden skal tilføyes "... så langt det er mulig", for å tydeliggjøre at adgangen for alminnelige domstoler ikke er avskåret.⁵¹

⁵⁰ Rt. 1999 s. 1532

⁵¹ Johnsen (2011)

Domstolenes overprøving er begrenset til å se på hvorvidt foreningsvedtaket er fattet etter riktig lovanvendelse, om det er begått saksbehandlingsfeil, eller om avgjørelsen er bevisst eller klart vilkårlig og usaklig. Konkrete spørsmål som angår internt anliggende forhold, ligger utenfor hva domstolene ser seg berettiget til å vurdere. I sak om brudd på dopingreglementet vil for eksempel domstolene mest sannsynlig ikke vurdere en påstand om at suspensjon eller utestengning er en for vidtgående reaksjon. Dette er idretten nærmest til å vurdere, ut fra de verdier og retningslinjer som gjelder for dens virksomhet.

Det kan hevdes at dette er en uheldig løsning for utøverne, og at deres reelle ankemulighet er for smal, da domstolene i praksis viser varsomhet ved overprøvingen. På den andre siden er det viktig å huske på at idretten faktisk er en forening, som er gitt frihet til å organisere og styre sitt virke ut fra dens særlige behov. Når medlemmene velger å slutte seg til foreningen, må det samtidig innebære en aksept av dens regler. Det må videre tas i betraktning at idretten er nærmest til å avgjøre internt anliggende og de faktiske spørsmål rundt den konkrete saken. Hvilke regler utøveren må forholde seg til, er vurdert ut fra de behov organisasjonen selv mener å ha. Endring, kontroll og etterlevelse av reglene skjer internt, uten direkte påvirkning eller innflytelse fra det sivile samfunn. Således vil det være vanskelig for alminnelige domstoler å ha tilstrekkelig kunnskap om foreningens forhold, til å foreta grundige og forsvarlige vurderinger av de momenter som gjør seg gjeldende i en konkret sak.

Prøving av riktig rettsanvendelse, saksbehandlingsfeil eller hvorvidt vedtaket er bevisst eller klart vilkårlig og usaklig, er imidlertid vurderinger som ikke nødvendiggjør inngående kunnskap om foreningens foretagende. Dette innebærer å se på konkrete omstendigheter ved domstolens behandling av saken, ikke den straffbare handlingen i seg selv.

Når det er ankemuligheter i idrettens eget domssystem, må det legges til grunn at de alminnelige domstolers begrensede prøvingsadgang ikke innebærer en svekkelse av utøverens rettssikkerhet. Det som kan være problematisk er at den faktiske overprøvingen i idrettens ankeinstanser, er for dårlig, slik at utøveren ikke får en reell

behandling av saken sin. Det er vanskelig å konkludere om dette, da forholdene vil variere fra sak til sak. En løsning kan være å overlate behandlingen av dopingsakene til det alminnelige rettsapparatet. Det er omfangsmessig kompliserte saker, hvor det bør stilles særlige krav til medisinsk og juridisk kompetanse hos så vel saksutredere, påtaleansvarlig og domsorgan. Det alminnelige rettsapparatet har en mengde saker av sammenlignbar karakter, og er godt rustet for behandlingen av dem. En overføring av dopingsakene ville således kunne sikre en mer forsvarlig og grundig behandling, og styrke utøvernes rettssikkerhet.

6.7.4 Forholdet CAS – nasjonale domstoler

CAS har hovedsete i Lausanne i Sveits. Selv om CAS er en voldgiftsdomstol utenfor det alminnelige rettssystemet, har en rekke saker blitt anket til de sivile domstolene og tillatt behandlet der. Hvor intensiv prøvingen kan være, styres av sveitsisk intern rett. Det ligger utenfor oppgavens omfang å redegjøre for dette, og spørsmålet om hvorvidt ankeadgangen innebærer en reell overprøving drøftes derfor ikke.

Det interessante er i stedet å spørre om det forhold at sveitsiske domstoler tillater en overprøving av CAS' avgjørelser, innebærer at utøveren er avskåret fra å anke til norske domstoler.

En slik løsning kan begrunnes i det faktum at for mange ankeinstanser forvansker tilgjengeligheten og forståelsen av systemet. Det vil være en utfordring for utøverne og andre berørte å forstå hvilke domsorganer som er rette avgjørelsesmyndighet, og som har kompetanse til å avsi endelig dom. Det vil også lett kunne oppstå misforståelser om avgjørelsers rettskraftsvirkning.

På den andre siden er det viktig å legge vekt på at norsk og sveitsisk rett er to helt atskilte systemer, med ulike regler, etterlevelse og kontroll. Utøveren vil nødig ha tilstrekkelig kjennskap om dette eller sveitsisk språk og rettskultur, til å få en forsvarlig behandling av saken. Det vil derfor innebære en krenkelse av hans rettssikkerhet, hvis adgangen for norske domstoler skal være avskåret. Det foreligger ingen avgjørelse om

spørsmålet, men i et menneskerettighetsperspektiv synes standpunktet forsvarlig, og bør antas å kunne legges til grunn.

Men hvordan er situasjonen hvis saken faktisk ankes til sveitsiske domstoler, og domstolen behandler saken. Vil utøveren da være avskåret fra overprøving i norske domstoler?

Dette er en komplisert problemstilling som nødvendiggjør en gjennomgang av så vel nasjonalt og internasjonalt regelverk. Relevante kilder vil blant annet være New York-konvensjonen om anerkjennelse og fullbyrding av voldgiftsavgjørrelser og Lugano-konvensjonen. Spørsmålet er ikke avgjort i de sivile domstolene, og av plasshensyn er det her ikke rom for en inngående drøftelse. Ut fra en de lege ferenda betraktning kan det likevel hevdes at adgangen ikke bør være avskåret, fordi norske og sveitsiske domstolars intensitet i overprøvingen kan være ulik. Enn videre kan det være forskjellige oppfatninger om hva det idrettslige selvdømme omfatter, og således hvilke inngrep som kan tillates utført overfor dets medlemmer.

6.8 Erstatning

Fra påvisning av positiv dopingprøve til endelig dom er det flere muligheter for at saken henlegges eller at det gis dom i favør av utøveren. For det første kan ADN, etter å ha foretatt nødvendig utredningsarbeid, komme til at det ikke er grunnlag for å anmelde. Saken skal da henlegges. Gir undersøkelsene indikasjoner på regelbrudd, overføres saken påtalenemnda. Kommer nemnda til samme konklusjon som ADN, anmeldes forholdet til NIFs domsutvalg. Dersom den mener det ikke er tilstrekkelig bevis for regelbrudd, henlegges saken. Den tredje og fjerde muligheten for at en sak ender i favør av utøveren, er avgjørelse i domsutvalget eller etter ankebehandling i appellutvalget. Endelig vil det for noen utøvere være en siste mulighet i CAS. Den tidsmessige varigheten på sakene er således forskjellig. Til eksempel ble 10 av i alt 13 behandlede saker i 2009, anmeldt, mens de resterende 3 henlagt.⁵²

⁵² Antidoping Norge (2010) s. 18

Utøver som får sin sak henlagt eller blir gitt dom til sin fordel, vil formodentlig føle den forutgående prosessen som en stor byrde – økonomisk, personlig, sportslig og kollegialt. De negative konsekvensene er vanskelig å bøte, særlig utøverens omdømme blant kollegaer og i befolkningen for øvrig. I det ordinære rettsvesenet har lovgiver sett nødvendigheten av en kompensasjonsordning for situasjoner hvor forfølgningen har vist seg uberettiget. Strpl. § 444 flg. gir rett til å kreve erstatning av både økonomisk og ikke-økonomisk karakter. Begrunnelsen for reglene ligger i reparasjonshensyn; når staten, som øverste kontroll- og påtalemyndighet, gjør inngrep i den enkeltes private sfære og integritet, er det rimelig at det ytes en form for erstatning, som plaster på såret for statens feilvurdering. En lignende ordning bør innføres i idretten.

Argumenter for og beregning av erstatningssum er mer åpenbare for økonomiske kostnader, enn for tap av mer udefinerbar størrelse og karakter. Straffeprosesslovens ordning er at det utmåles erstatning etter standardiserte satser, for tilfeller der siktede uberettiget har vært pågrepet eller varetektsfengslet, jf. strpl. § 447. Skal en overføre dette til idretten, kan det spørres om restriksjon i form av suspensjon, er av like begrensende og krenkende karakter, og at det derfor bør ytes oppreisning.

Suspensjon av utøver kan foretas dersom det er grunn til anta at han vil bli dømt for brudd på reglementet og ilagt straff, jf. NIFs lov § 12-14 (1). I praksis betyr dette at utøveren mister sin rett til å delta i konkurranser og organisert trening, inkludert retten til å utføre valgte og oppnevnte tillitsverv. Suspensjon er således en sanksjon som medfører betydelige innskrenkninger i utøverens normale hverdag og virke. I tillegg kommer de følger av mer personlig karakter, som nok vil føles vel så belastende. Sammenlignet med pågrepelse og varetekt, innebærer ikke suspensjon at vedkommende stenges ute fra omverdenen. Realiteten for utøveren er likevel ikke så vesensforskjellig, idet han faktisk blir nektet adgang og involvering i det miljøet han til daglig lever i. En slik situasjon vil føles meget alvorlig for utøveren, og det er derfor gode grunner for at han bør tilkjennes en form for oppreisning, dersom saken blir henlagt eller det blir avsagt dom i hans favør.

Selv om penger ikke leger alle sår, vil en erstatning også kunne bidra til at det jobbes ekstra for et sikrere system og at tilsvarende feilgrep ikke begås i fremtiden. Erstatning for uberettiget straffeforfølgning er i tråd med moderne rettspleie og vil formodentlig styrke tilliten til systemet og idrettens antidopingarbeid.

7 AVSLUTTENDE REFLEKSJON; aktuelle diskusjoner

7.1 EMK – skal utøveren ha menneskerettighetene i behold?

7.1.1 Innledning

Den stadig pågående diskusjonen om rettsliggjøring av samfunnet reiser spørsmål også av betydning for idretten. Fokuset på og utviklingen av nye menneskerettigheter inviterer til en viktig diskusjon om hvorvidt de rettigheter og forpliktelser som er nedfelt i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon skal komme til anvendelse i idretten. Av særlig interesse for dopingsaker er spørsmålet om dobbeltstraff i EMK TP 7 art. 4 og kravene til en rettferdig rettergang i EMK art. 6. Kun førstnevnte behandles i denne sammenheng.

Det er stater som er direkte forpliktet etter EMK, jf. EMKs fortale. I utgangspunktet er det da ikke anledning til å legge konvensjonens regler direkte til grunn for behandlingen i det idrettslige system. Det er imidlertid slått fast at staten i en viss utstrekning kan pålegges ansvar for tredjepersons ivaretagelse av bestemmelsene. Før jeg går inn på de materielle bestemmelsene, vil det bli gjort rede for argumenter som taler for at EMK også bør komme til anvendelse i idretten.

7.1.2 Kommer EMK til anvendelse?

EMK er fremforhandlet og undertegnet av Europarådets medlemmer. Det er medlemslandene som er forpliktet til å oppfylle dens regler og som kan stilles til ansvar for eventuelle brudd. I en viss utstrekning er det antatt at en stat kan ha en positiv forpliktelse til å besørge at individer ikke opplever overgrep fra andre, den såkalte ”drittwirkung”. Spørsmålet er dermed hvor langt staten er ansvarlig i forhold til idrettens regelverk, og om utøverne nyter det vern som EMK gir.

Menneskerettighetskommisjonen behandlet spørsmålet i 1981.⁵³ Saken angikk en nederlandsk fotballspiller, som ble forhindret i å foreta klubbskifte, da den nye klubben nektet å betale overgangspenger. Vederlaget var fastsatt i henhold til regler fra det nederlandske fotballforbundet. Spilleren klagde inn den nederlandske stat, for brudd på EMK art. 4.

Kommisjonen konkluderte med at det ikke var begått et konvensjonsbrudd. Det interessante er likevel å se at domstolen mener det kan pålegge stater en positiv forpliktelse i å påse at regler fastsatt av private organisasjoner ikke er i strid med konvensjonen. Det uttales videre at dette gjelder særlig dersom de alminnelige domstoler har adgang til å overprøve regelverket.⁵⁴ For øvrig er det ikke gitt noen nærmere begrunnelse for hvorfor den nederlandske stat var ansvarlig for fotballforbundets regelverk. Til tross for manglende begrunnelse, viser saken at stater kan være forpliktet i forhold til idrettens regelverk. Nå gjaldt kommisjonsavgjørelsen art. 4, og EMD har enda ikke behandlet en sak vedrørende brudd på TP 7 art. 4 i idrettslig sammenheng. Det er likevel gode grunner for at staten også bør være forpliktet for disse forholdene.

Det kan for det første anføres at idretten er en form for statens forlengende arm, ved å bidra til ivaretagelse av folkehelse og aktivitet blant barn og ungdom. Arbeidet utføres med betydelig økonomisk støtte fra det offentlige, og aktiviteten ville ikke vært mulig å gjennomføre uten denne. I "Idrettslivet i endring" er statens overordnede visjon for idrettspolitikken formulert på denne måten: *"Idrett og fysisk aktivitet for alle"*. Myndighetene går inn for å legge til rette for at flest mulig skal kunne utøve idrett og fysisk aktivitet. Det er videre sagt at tildelingen av spillemidler skal gjøres ut fra tre grunnleggende mål, hvor det første er:

⁵³ X mot Nederland

⁵⁴ X mot Nederland, s. 182

*”Staten vil støtte den frivillige, medlemsbaserte idretten økonomisk, slik at idrettsorganisasjonen kan opprettholde og utvikle et omfattende og godt aktivitetstilbud, primært på lokalnivå.”*⁵⁵

Statens engasjement og aktive holdning til idrettens arbeid, tilsier at de også bør være forpliktet til å påse at idrettens regler ikke strider mot grunnleggende menneskerettighetsprinsipper. Staten bør være interessert i at foreninger som mottar store summer fra statskassen, forvalter disse på aktiviteter og avgjørelser som er i tråd med eget regelverk.

I tillegg skal det nevnes at Norge ved tilslutningen til Europarådets antidopingkonvensjon i 1989, forpliktet seg til å ha et visst ansvar i forhold til antidopingarbeidet i idretten. Dette omfatter blant annet å oppfordre idretten til å anvende de grunnleggende rettssikkerhetsgarantiene.⁵⁶ Siden NIF ikke kan klages inn for EMD, må dette bety at den norske stat har et ansvar for at idrettens regler er i tråd med prinsippene i EMK.

En annen grunn for å si at staten har en positiv forpliktelse i forhold til TP 7 art. 4, er overføring av ansvaret for antidopingarbeidet til idretten. I tilfeller hvor offentlig myndighet er delegert til private organisasjoner, kan staten gjøres ansvarlig for den private organisasjonens handlinger.⁵⁷ Nå er det slik at NIF er stiftet uten påvirkning fra statlig hold, og antidopingarbeidet er foreningens egendefinerte oppgave. Det foreligger således ingen direkte delegasjon fra statens side. Samtidig skal det understrekes at det i forarbeidene til strl. § 162b om dopingforbud, fremgår at unnlatelse av å forby bruk, erverv og besittelse er begrunnet ut fra den tanke at idretten selv er nærmest til å regulere hva som skal gjelde for like konkurransevilkår.⁵⁸

Uansett om det legges til grunn en positiv forpliktelse for staten, bør idretten av eget initiativ anvende de grunnleggende menneskerettighetene. Enhver med behov for en rettssikker behandling, bør være forsikret om at det ikke utøves urett overfor en,

⁵⁵ St.meld. nr.14 (1999-2000)

⁵⁶ Europarådets antidopingkonvensjon (1989), Explanatory Report, pkt. 69

⁵⁷ Aall (1995) s. 467-468

⁵⁸ Ot.prp. nr. 46 (1991-1992) s. 13

uavhengig av hvilket livs- og virkeområde en befinner seg på. Idretten må være bevisst den utviklingen som skjer på menneskerettighetsområdet, og være kritiske til egen anvendelse av disse. Det skal nevnes at Idrettsstyret i nytt lovforslag til Idrettstinget, trekker frem behovet for å tilpasse lovverket etter den generelle samfunnsutviklingen.⁵⁹ Det er derfor gode grunner for å si at idretten selv, ser nødvendigheten av å følge de grunnleggende prinsipper nedfelt i EMK.

7.1.3 EMK TP 7 art. 4 – dobbeltstraff

Retten til ikke å bli dømt og straffet for samme forhold flere ganger, er et kjent og etablert prinsipp. Når vedkommende har mottatt sin dom, skal han ved endt soning være forsikret om at han har gjort opp for seg og kan gå videre. For en idrettsutøver som blir dømt internt i det idrettslige domssystemet betyr dette at han i tillegg ikke kan dømmes ved de alminnelige domstoler, for det samme forholdet. Og motsatt, hvis han først dømmes i det alminnelige domsapparatet, kan ikke idretten senere straffe utøveren. Et forbud mot ny straffeforfølgning i avsluttet sak er avgjørende for individenes tillit og respekt for rettssystemene. Noe annet vil være i strid med en sterk rettferdighetstanke.

Det avgjørende for at forbudet skal få anvendelse er at det er snakk om ”straff” og at det er ”samme forhold”. Hva som i EMKs forstand utgjør ”straff” avgjøres etter en konkret vurdering av den enkelte regel. Tradisjonelt har de såkalte Engel-kriteriene tjent som rettesnor for vurderingen. Etter disse momentene er det avgjørende hvordan forholdet klassifiseres etter nasjonal rett, karakteren av og formålet med lovregelen, og innholdet og alvoret i sanksjonen.⁶⁰

Uttrykket ”samme forhold” nødvendiggjør en vurdering av forholdenes identitet. EMD har slått fast at det avgjørende for om de to forfølgningene gjelder samme forhold, er hvorvidt begge ”... *arises from identical facts or facts which are substantially the same.* ...”⁶¹

⁵⁹ Idrettsstyret (2010)

⁶⁰ Engel m.fl. mot Nederland

⁶¹ Zolotukhin mot Russland, para 82.

I dopingsaker kan identitetsspørsmålet vanskelig tenkes problematisk. Det som åpenbart er tvilsomt, er hvorvidt idrettens sanksjoner kan karakteriseres som ”straff”. Formelt sett er idrettens ”straffer” disiplinærreaksjoner, og omfattes således ikke av EMKs uttrykk. Samtidig er det viktig å ta i betraktning at idretten selv kaller reaksjonene for ”straffer”, og at de gis ut fra et ønske om at vedkommende skal føle det som en straff, etter utøvelse av uønsket atferd. Videre tilsier ”straffenes” omfang at det er naturlig å likestille disse med offentlige straffer. Utestengning fra all organisert idrett i to år, jf. NIFs lov § 12-8 (4), er et omfattende inngrep i en utøvers liv. Det innebærer at han blir fratatt muligheten til å være i et miljø han så langt har tilbrakt nær sagt all tid, og hvor han har størst omgangskrets. Utøveren fratras muligheten til utøvelse av yrke og hobby, aktivitet han har jobbet meget hardt for å kunne realisere. En periode på to år er dessuten lang tid for idrettsutøvere, som gjennomsnittelig har nokså korte toppkarrierer. Utestengning på livstid, i tilfeller av annen gangs regelbrudd, jf. § 12-11, er enda mer tyngende, og klassifiserer klart til å omtales som ”straff”.

Uavhengig av hva reaksjonene kalles formelt, og at idretten ikke er et offentlig organ, må prinsippet i EMK TP 7 art. 4 komme til anvendelse for dopingsaker. Det avgjørende må være hvordan sanksjoneringen påvirker utøveren. Dobbeltporfølgning vil for han føles urettferdig, og et klart overgrep. En behandling som vil være i strid med grunnleggende menneskerettigheter.

7.2 Endring av NIFs lov

De foregående drøftelsene har vist et behov for endringer i lovverket som regulerer behandlingen av dopingsaker. Endringene angår så vel materielle som prosessuelle regler, og de har det til felles å skulle bidra til styrket rettssikkerhet for utøverne. Inntas et videre perspektiv kan det reises spørsmål av mer prinsipiell karakter. En viktig diskusjon er hvorvidt idretten i det hele skal tillates å ha et eget domsapparat, en ordning som i realiteten innebærer et eget rettssystem ved siden av det ordinære. Hvis dette først tillates, blir en annen diskusjon hvordan systemet bør bygges opp og organiseres. Det må tilfredsstille de særlige behov som gjør seg gjeldende i idretten, og samtidig oppfylle de krav samfunnet for øvrig legger til grunn for et rettssikkert system.

Den følgende vurderingen tar ikke høyde for å gi anbefalinger eller konkrete svar på overstående spørsmål, det er de for komplekse til ut fra oppgavens omfang. Intensjonen er å komme med innspill, som kanskje vil kunne bidra til ytterligere diskusjon og endring.

7.2.1 Eksistensen av idrettens domssystem

I kraft av foreningsfriheten står idretten fritt til å organisere og forvalte sin egen virksomhet. Medlemskapet forplikter den enkelte til å følge NIFs regelverk, og det er begrenset adgang for domstolene til å overprøve de vedtak som treffes av ulike organisasjonsledd. Det være seg både strafferettslige og forvaltningsmessige saker.

De overstående kapitler har gitt et bilde av en kompleks, omfattende og kommersiell idrettsverden, hvor økonomiske midler utgjør et viktig element og hvor behovet for en forsvarlig behandling i idrettens organer er av avgjørende betydning for den enkelte deltaker. Ut fra dette syn kan det anføres gode grunner for at idretten ikke bør ha et eget domsapparat.

En rekke saker er svært alvorlig, det være seg alt fra doping, økonomisk kriminalitet, pedofili og vold. Det kreves betydelig utredningsarbeid, og en særlig faglig ekspertise, for at alle forhold blir tatt i betraktning og det avsies en korrekt avgjørelse. Idrettens domsapparat har verken ressurser eller tilstrekkelig kompetanse til å tilfredsstille kravene. Følgene vil da bli en rettsprosess med for liten grad av faglig tyngde, og tilfeldige avgjørelser.

Videre er den økende kompleksiteten et argument for at idretten ikke bør ha et eget domsapparat. Det er stadig krav til regulering av nye områder, flere tilknytninger til det sivile samfunn, økte medlemstall og større økonomisk interesse. Dette styrker behovet for et ressurssterkt og profesjonelt rettsapparat, noe som det per dags dato kan hevdes at ikke foreligger. For at forholdene skal bli tilfredsstillende må det foretas betydelige grep, noe som vil kunne komme på bekostning av det øvrige arbeidet i idretten. Det vil være uheldig om viktig arbeid for barn og unge, skal måtte underprioriteres fordi

rettsapparatet stikker av gårde med ressursene. Det er den faktiske aktiviteten ute i klubber og kretser, som utgjør det viktigste i idretten, og som således er en forutsetning for all annen virksomhet i organisasjonen. Dersom domsapparatet overføres til det ordinære system vil midler frigjøres og det kan rettes fullt fokus på det som utgjør idrettens kjerneaktivitet.

Et argument av en noe annen karakter er at det er prinsipielt uheldig med et pluralistisk samfunn. Flere rettssystemer som operer ved siden av hverandre, øker risikoen for utvikling av ulike rettsoppfatninger og at behandlingen av sammenlignbare saker, blir ulik innenfor de ulike arenaer. Dette kan videre bidra til misforståelser og uklare grenser mellom systemene, som folket vanskelig kan klare å akseptere. Dersom idretten overlater domsmyndigheten for straffesakene til det ordinære apparatet, minskes risikoen for slike problemer.

Selv om det kan gis gode argumenter for at idretten bør overlate domsbehandlingen til det sivile, synes det svært usikkert om dette vil bli en realitet. Idretten kjenner seg selv best, og internt selvdømme, inklusiv domsapparat, er av stor betydning for at virksomheten faktisk kan utøves. Regulering, kontroll og håndhevelse av idretten kan ikke ses uavhengig av den øvrige aktiviteten, og idretten selv vil derfor være nærmest til å foreta en riktig behandling av de tvister som måtte oppstå. Behandling i det alminnelige system, vil nødvendiggjøre et tettere samarbeid, utveksling av informasjon og oppfølging, enn hva som er situasjonen i dag. Dette ville omfangsmessig bli for ressurskrevende, og bør ikke belastes et rettsapparat som allerede har en betydelig mengde saker. Idretten bør derfor dømme i egne saker, og det kan heller fokuseres på tettere samarbeid, for å utveksle erfaringer med tanke på profesjonalisering og utvikling av eksisterende system.

At idretten dømmer i interne saker bidrar også til at det tas et helhetlig ansvar for egen virksomhet. Dersom kontroll av NIFs regelverk ble overlatt til de ordinære domstoler, kunne man lett tenke seg en forvaltning og organisering, som ikke tok hensyn til de konsekvenser som kan oppstå når det fattes ulike vedtak. Når idretten selv påser at dets

regelverk blir fulgt, tvinges den samtidig til å etablere og følge opp en velfungerende drift av organisasjonen.

Den største andelen av saker som bringes inn for idrettens domsapparat er ikke av alvorlig karakter. Den største andelen saker omhandler forhold i tilknytning til medlemskap, mens det øvrige overlates til underordnede ledd å avgjøre. Dersom det ikke løses på dette nivået, henvises partene til å bringe saken inn for det alminnelige rettsapparatet. Hvor mange saker fra idrettslivet som faktisk bringes inn for de ordinære domstoler, finnes det, så vidt meg bekjent, ikke konkrete tall på. Antallet må likevel antas å være relativt lavt, idet mange saker faktisk viser seg å være bagatellmessige og løses på aktuelt organisasjonsnivå. Dessuten er det relativt strenge vilkår for å reise sak og domstolene er tilbakeholdne med å behandle forhold de anser å ligge utenfor deres arbeidsfelt.

For at en sak skal tas til behandling, må det både foreligge et rettskrav, saken må være aktuell og partene må ha tilstrekkelig tilknytning til forholdet, jf. tvisteloven § 1-3.

Det er særlig vilkåret om at forholdet må begrunnes i rettsregler, som kan tenkes problematisk i saker fra idretten. Det overhengende antall avgjørelser som treffes i idretten, er for brudd på kamp- og konkurranseregler. Dette er særforbundenes interne regler for å regulere aktiviteten, og er ikke "rettsregler" i tvistelovens forstand. Hva som kvalifiserer til rødt kort, eller hvordan type utstyr som skal tillates i forbindelse med utøvelse av en sport, er detaljregulering, hvor kontroll og håndhevelse best hører hjemme i idrettens egne organer.

Et alternativ til å fjerne hele domssystemet er å overlate de alvorligste sakene til det alminnelige rettsapparatet. Saker om doping, vold, sedelighet og omfattende økonomisk kriminalitet er så vidt omfattende og det kreves betydelige faglige og økonomiske ressurser for en tilfredsstillende behandling. Det kan derfor hevdes at disse sakene ikke bør behandles i idrettens eget domssystem. Å overføre behandlingen til de ordinære domstoler er en løsning som idretten også burde være interessert i. Det vil frigjøre

midler til øvrig arbeid, samtidig som det gis en forsikring om at anmeldte får sin straff, etter en grundig og nøytral behandling av saken.

7.2.2 Behov for endringer av systemet?

Per dags dato er det 76 ulike domsorganer i NIF-systemet, 37 særforbund med hvert sitt doms- og appellutvalg, i tillegg til NIFs doms- og appellutvalg.⁶² En slik form for organisering kan naturlig by på utfordringer og vanskeliggjøre arbeidet. Ut i fra et ønske om å tilpasse NIFs lovverk den generelle samfunnsutviklingen og det alminnelige domssystem, har Idrettsstyret vedtatt å fremme forslag om et enhetlig domsorgan for straffesaker.⁶³ Forslaget vil bli behandlet på Idrettstinget i mai 2011.

En sentralisering av domsorganene vil lette tilgjengeligheten for brukerne og deres forståelse av strukturen på idrettens disiplinærsystem. At forholdene er ordnet på en måte som faktisk gjør det mulig å finne frem i systemet, er en nødvendighet for å oppnå tillit og oppslutning blant de berørte. Et enhetlig domsorgan vil også bidra til å samle og styrke kompetanse og profesjonalitet om de strafferettslige problemstillinger som typisk oppstår i idretten. Dette må forutsettes å få positiv innvirkning på behandling av sakene, i den forstand at fagkompetansen samles og spisses. I tillegg vil sentraliseringen bidra til å styrke muligheten for en mer lik behandling av sakene, både i materiell og prosessuell forstand.

En bakside med å samle alle straffesaker i et organ, er at særforbundene mister muligheten for å sanksjonere et av sine medlemmer, for en handling det internt for den bestemte sportsgrenen anses å være forbudt. Særforbundene har behov for å vise hva som er akseptert atferd innenfor eget miljø, og håndheve dette etter egne vurderinger. På den andre siden må det erkjennes at mange særforbund er små, og at antall straffesaker i et enkelt forbund er lavt. Samtidig må det også legges til grunn at NIFs strafferegler er tuftet på verdier som er felles for alle idretter. En sentralisering av sakene vil således ikke innebære at en ser bort fra de forhold som gjør seg gjeldende innenfor en bestemt idrettsgren.

⁶² Kjenner (2011)

⁶³ Idrettsstyret (2010) s. 4

Oslo Idrettskrets (OIK) har fremmet forslag til Idrettstinget om opprettelse av Idrettens Økokrim. Intensjonen er en enhet som skal bistå organisasjonsleddene ved avdekking av økonomisk kriminalitet i idretten, og i samarbeidende selskaper.⁶⁴ Ordningen er begrunnet ut fra de endrede økonomiske forhold i idretten, med stadig større inntekter og økt kommersialisering. Denne utviklingen bidrar til en økt risiko for omfangsmessig større økonomisk mislighold. OIK mener organisasjonsleddene har behov for bistand med spesialkompetanse for behandling av disse sakene, og at enheten vil være et organ som kan profesjonalisere idrettens håndtering av forholdene.

At det er behov for spesiell kunnskap ved behandling av saker om omfattende økonomisk kriminalitet, er åpenbart. Idrettens Økokrim vil være et verdifullt organ, og det vil kunne spisse kompetansen om de særlige forhold som gjør seg gjeldene internt i idretten. På den andre siden er det betenkelig med et organ som skal utføre inngående strafferettslig utredningsarbeid, ved siden av det ordinære rettssystemet. Det vil være en risiko for at enhetens virksomhet vil ligge i grenseland til oppgaver som i samfunnet for øvrig er tillagt politiet. Til dette arbeidet stilles det strenge krav til etterlevelse av grunnleggende rettssikkerhetsgarantier. På nåværende tidspunkt er ikke idrettens rettsapparat ordnet på et vis som tilfredsstiller disse kravene, og en kan ikke godta et system som ønsker å ha profesjonelle, moderne organer, uten at rettssikkerheten ivaretas på alle områder. Dersom sakene er så vidt alvorlig og omfattende, bør de anmeldes til politiet og overlates til behandling for de alminnelige domstoler. Idrettens sanksjonering bør i disse tilfellene utelukkende angå medlemskapsforhold.

7.2.3 Endelig beslutning

Det har skjedd en enorm utvikling både i samfunnet og idretten de siste tiårene. Endringene har skjedd raskere, flere områder er blitt mer komplekse og det har hyppigere dukket opp større og nye utfordringer. Profesjonalisering, modernisering og rettsliggjøring er prosesser som vanskelig kan holdes atskilt, og som gir grunnlag for å stille skjerpede krav til idrettens rettssystem.

⁶⁴ Oslo Idrettskrets (2011)

Det er i denne sammenheng betenkelig at idretten opplever et press fra offentlig hold, om at utgiftene til drift av organisasjonen må ned.⁶⁵ Argumentet er at de offentlige bevilgningene skal gå til idrettens primæroppgaver; aktivitet for barn og unge og styrking av breddeidretten. Det er viktig at ressursene forvaltes på foreningens hovedoppgaver, slik at mottaket av de store overføringene faktisk lar seg forsvare og således sikrer en fremtidig drift. Likevel må en innse at visse deler av systemet krever større ressurser, og at det må avsettes midler til dette arbeidet. Et omfattende rettsapparat er kostbart, men helt avgjørende for å tilfredsstille dagens krav til en rettferdig prosess. I denne sammenheng påligger det idretten å være kritisk til egen forvaltning av ressursene. Samtidig må den også være bevisst og vise at det er behov for økt tilførsel av så vel økonomiske midler, som faglig kompetanse.

Fremveksten av nye utfordringer og problemstillinger tilsier at vi nå er kommet til et veiskille, hvor det må inntas et standpunkt for hvorvidt idretten skal og bør ha et eget domssystem. Velger idretten å opprettholde domsorganene, må den være bevisst hvilke krav dette stiller til profesjonalisering og bruk av ressurser for kontinuerlig endring og oppfølging.

En slik bevissthet er avgjørende for å ivareta den enkelte utøvers rettssikkerhet.

⁶⁵ Johnsen (2011)

8 Styrket rettssikkerhet gir en renere idrett

Den tidligere skihopperen Tom Aage Aarnes opplevde enhver idrettsutøvers mareritt, å avlegge positiv dopingprøve. Selv hevdet han seg uskyldig, og mente noen hadde utsatt han for et pek ved å blande noe i drinken hans under en bytur. Dette skal ha blitt bekreftet av en av ”sabotørene”, og forklart med at guttegjengene ønsket at Aarnes ikke skulle få anledning til å sjarmere damene. Kort tid før behandlingen i appellutvalget trakk vitnet sin forklaring, fordi han fryktet komplikasjoner i forhold til eget arbeidsforhold. Appellutvalget fikk presentert ”sabotørens” historie gjennom vitneforklaringene til de som hadde avhørt han. Utvalget anså bevisene tvilsomme, og dømte Aarnes til to års utestengning fra idretten. Avgjørelsen ble avsagt med dissens, to mot tre.⁶⁶

Etter dommen raste Aarnes’ verden sammen. Kontakten med hoppmiljøet ble brutt og han fikk et stadig større narkotikaproblem. Gjeldspostene økte, kjæresten forlot han og Aarnes endte til slutt på gata, hvor alt fokuset var rettet mot å skaffe den nødvendige dosen.

Tom Aages’ historie illustrerer hvilke tragiske og fatale konsekvenser en dopingdom kan medføre. Selv med en tittel som første nordmann over 200 meter i Norge, hjelper det lite når omgivelsene rundt har stemplet en for å være jukse-maker og uønsket i miljøet. Når man gjennom hele livet har lagt ned tid, penger, svette og tårer for å bli nummer en, blir det en påkjenning for stor og fratas denne drømmen.

⁶⁶ NIFs appellutvalg. Sak nr. 3/2002. Tom Aage Aarnes mot NIF

”Det urettferdige virker ofte som rettferdig, ganske enkelt fordi det forekommer ofte.”

Bertolt Brecht

Brecht siktet til at vi ikke kan godta et etablert system, bare fordi det synes rett og riktig. Det må alltid vises årvåkenhet for at det kan forekomme feilgrep og overtramp, en oppgave som først og fremst bør tillegge makthaverne selv.

Utviklingen i idretten skjer ved siden av, men også i takt med samfunnet for øvrig. Det er et stadig behov for revurdering og endring av systemer, noe som også har skjedd i rettsapparatet de siste tiårene. Idrettens behandling av dopingsaker er likevel ikke ideell. Etter å ha studert forholdene nærmere, lest enkeltsaker og fulgt med i media og relevante diskusjoner, sitter jeg igjen med et inntrykk av at det er uklare grenser for hvilke arbeidsoppgaver og hvilken myndighet som tilligger de ulike leddene i prosessen. Når det ikke praktiseres en klart definert ansvarsfordeling, oppstår det huller i systemet. Det er således behov for en samordning og koordinering av enkeltleddene.

I tillegg er det helt avgjørende at utøvere og andre berørte informeres om antidopingarbeidet. Det er et omfattende apparat, hvor alle deler er like viktige å ha kjennskap til. Selv om det foreligger mye materiell om problemet, og utøverne involveres i arbeidet, synes det ikke å være tilstrekkelig. Fokus på forebyggende og holdningsskapende aktivitet må skje ved siden av at utøverne gjøres bevisst den situasjonen som kan oppstå ved en eventuell straffeforfølgning. Det er behov for et apparat, hvor utøverne kan henvende seg for å få råd og veiledning. Et apparat som kan yte bistand i en vanskelig og uoversiktlig situasjon.

Målet er klart: en ren og sunn idrett!

Engasjementet og innsatsen for å nå dette er stort, og det gjøres daglig tiltak for å komme et skritt nærmere. Et uvurderlig viktig arbeid. Samtidig vil det være en stadig utfordring å tilfredsstille kravene til en forsvarlig prosess. Det er behov for å bringe problemstillingen klarere frem på dagsorden, slik at det foretas faktiske grep for å

styrke utøvernes rettssikkerhet. For det er ikke tvil om at det også i rettsprosessen må være like konkurransevilkår, og at grunnleggende menneskerettigheter skal respekteres.

Det blir spennende å følge utviklingen av antidopingarbeidet og idrettens rettssystem videre, hvor første stopp er Idrettstinget i mai 2011. Viktige endringer vil foretas, og konsekvensene av disse vil bli førende for hvordan rettskultur som vil utvikle seg i fremtiden. Denne utviklingen blir interessant å følge. Kanskje vil idrettens øverste myndighet innse at dopingproblematikken er et spørsmål av større samfunnsmessig interesse, og at behandlingen av disse sakene hører hjemme i det alminnelige rettsapparatet.

9 Lover og forarbeider

Lover

Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) av 1902

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 1981

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 2005

Lov om voldgift (voldgiftsloven) av 2004

Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) av 1990

Vegtrafikklov (veitrafikkloven) av 1965

Lov om domstolene (domstolsloven) av 1915

Forarbeider

Ot.prp. nr. 46 (1991-1992) Straffeloven (straffetiltak mot doping)

NOU 1974: 17 Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner

St.meld. nr.14 (1999-2000) Idrettslivet i endring

Konvensjoner

Europarådets antidopingkonvensjon, Explanatory Report. 19. september 1989

New York-konvensjonen om anerkjennelse og fullbyrding av voldgiftsavgjørelser.
New York, 10. juni 1958

Lugano-konvensjonen. Brussel, 2007

UNESCOs konvensjon om internasjonalt arbeid mot doping i idrett.
Paris, 19. oktober 2005

Idrettens regelverk

NIFs lov

WADC

CAS-koden

10 Domsregister

Høyesterett

Rt. 1999 s. 1532

Rt. 2005 s. 833

Rt. 2008. s. 794

NIFs domsutvalg

Sak 25/10: Antidoping Norge (ADN) mot A

Sak 3/2002: Tom Aage Aarnes mot NIF

Den europeiske menneskerettighetsdomstol og Kommisjonen

X mot Nederland. Strasbourg. 3. mai 1983

Salabiaku mot Frankrike. Strasbourg. 7. oktober 1988

Engel m.fl. mot Nederland. Strasbourg. 8. juni 1976

Zolotukhin mot Russland. Strasbourg. 10. februar 2009

11 Kilder

Bøker, hefter og artikler

Andersen, May-Britt og Monica Auberg. *Idrettsutøveres rettssikkerhet i dopingsaker*. Oslo, 1997

Antidoping Norge. *Antidoping Norge – sammen for en ren idrett*. Oslo, 2006

Idrett og jus. Gunnar-Martin Kjenner. 3. utgave. Oslo, 2004.

Kjenner, Gunnar-Martin. *Rettssikkerheten i norsk idrett – noen betraktninger*. I: *Norsk Idrett – indre spenning og ytre press*. 1. utgave. Oslo, 2011. Del 2.

Loland, Sigmund. *Idrett og Samfunn*. 5. utgave. Oslo, 2007

NIFs Lovutvalg. *Behandlede saker 1993 – 01.06.2003*. Oslo, 2003

NIFs Lovutredningsgruppe. *Utkast til lov for Norges Idrettsforbund*. Bærum, 1990

Aall, Jørgen. *Rettergang og menneskerettigheter*. Universitetsforlaget. Oslo, 1995

Uttalelser

Forsikringsklagenemnda. Uttalelse nr. 1209. 21.08.1990

Nettdokument

Antidoping Norge. *Antidoping Norge*. Oslo 2011. <http://www.antidoping.no>
[sitert 7. februar 2011]

Antidoping Norge. *Dopingkontroll – informasjon om dopingkontrollen*. Oslo 2009.
<http://www.antidoping.no> [sitert 9. februar 2011]

Antidoping Norge. *Nasjonalt nettverk for antidoping*. Oslo 2011.
<http://www.antidoping.no> [sitert 10. februar 2011]

Antidoping Norge. *Årsrapport 2009*. Oslo 2010.
<http://www.antidoping.no/sitefiles/1/dokumenter/aarsrapport/aarsrapport09.pdf>
[sitert 6. mars 2011]

Antidoping Norge, styret. *Vedtekter for Stiftelsen Antidoping Norge*. Oslo 2010.
<http://www.antidoping.no> [sitert 27. februar 2011]

CAS. *History of the CAS – Origins*. Lausanne 2011. <http://www.tas-cas.org/history>
[sitert 14. februar 2011]

Dalseide, Nils Erik m.fl. *NOU 2009:15 – Skjult informasjon – åpen kontroll*. Oslo 2009.
<http://www.regjeringen.no> [sitert 3. februar 2011]

Kulturdepartementet. Pressemelding nr. 29/10. *1 558,4 millioner kroner i spillemidler til idrettsformål for 2010*. Oslo 2010. <http://www.regjeringen.no>.
[sitert 23. januar 2011]

Kulturdepartementet. Pressemelding nr. 109/10. *22,6 millionar kroner til Antidoping Norge i 2011*. Oslo 2010. <http://www.regjeringen.no> [sitert 16. februar 2011]

Kulturdepartementet. *Ny UNESCO-konvensjon mot doping innenfor idretten*. Oslo 2006. <http://www.regjeringen.no> [sitert 21. februar 2011]

Medietilsynet. *Økonomien i norsk medier 2005 – 2009*. Oslo 2010.
<http://www.medietilsynet.no/Documents/Tema/Medieokonomi/%C3%98konomisk%20utvikling%202005-2009/Medietilsynet%C3%98KONOMI05-09.pdf>
[sitert 1. februar 2011]

NIF, Idrettsstyret. *Sak 381: NIFs Lovutvalg – status lovrevisjonsarbeidet*. Oslo 2010.
http://www.idrett.no/omnif/idrettsstyret/Documents/Idrettsstyretm%C3%B8tenr36_godkjentprotokoll.pdf [sitert 7. februar 2011]

NIF, Idrettsstyret. *Idrettspolitisk dokument – tingperioden 2007-2011*. Oslo, 2007.
<http://www.nif.no/omnif/ipd/Documents/ipd.pdf> [sitert 21. mars 2011]

NIF. *Om NIF*. Oslo 2009. <http://www.nif.no> [sitert 24. januar 2011]

NRK. *Heiberg misliker Contador-frifinnelse*. Oslo 2011.
<http://www.nrk.no/sport/sykkel/1.7509032> [sitert 21. mars 2011]

Oslo Idrettskrets. *Lovrevisjon 2011*. Oslo 2011.
<http://www.idrett.no/SiteCollectionDocuments/KRETSEr/Oslo/Dokumentarkiv/Vedlegg%20PM%20b-NIF%2005.01.2010%20forslag%20lovendringer.pdf>
[sitert 8. mars 2011]

Skatteetaten. *Skatt for frivillige og ideelle organisasjoner*. Oslo 2009.
<http://www.skatteetaten.no> [sitert 3. mars 2011]

Sponsor Insight. *Sponsing – Norges nest største mediekanal*. Oslo 2001.
<http://www.sponsorinsight.no> [sitert 14. februar 2011]

Toll- og avgiftsdirektoratet. *Beslagsutvikling 2006 – 2010*. Oslo 2011.

<http://www.toll.no> [sitert 14. februar 2011]

VG Nett. *Kaggestad oppgitt over mulig Contador-frifinnelse*. Oslo 2011.

<http://www.vg.no> [sitert 12. mars 2011]

World Anti-doping Agency. *World Anti-doping Code*. Canada 2010.

<http://www.wada-ama.org/en/World-Anti-Doping-Program/Sports-and-Anti-Doping-Organizations/The-Code/> [sitert 3. februar 2011]

World Anti-doping Agency. *WADA History*. Canada 2009.

<http://www.wada-ama.org/en/About-WADA/History/WADA-History/>
[sitert 4. februar 2011]

Personlig meddelelse

Cappelen, Anne. E-post. 24. februar 2011.

Frisvold, Lars Eirik. E-post. 7. mars 2011.

Frisvold, Lars Eirik. E-post. 9. mars 2011.

Hoel, Arne Gløer. E-post. 14. mars 2011.

Johnsen, Morten. E-post. 2. mars 2011.

Johnsen, Morten. Muntlig korrespondanse. 1. mars 2011.

Kjenner, Gunnar-Martin. Notat. 21. februar 2011

Forkortelser

NIF	Norges Idrettsforbund
WADA	World Anti-doping Agency
WADC	World Anti-doping Code
IOC	International Olympic Comité
ADN	Antidoping Norge
NIFs lov	Norges Idrettsforbunds lov
Strl.	Straffeloven av 1902
Strpl.	Straffeprosessloven av 1981
Tvl.	Tvisteloven av 2005